

GLASNIK

Muzejskega društva za Slovenijo.

Bulletin de l' Association du Musée de Slovenie.

Letnik / Année I. Zvezek / Cahier 1—4.

A

Zgodovinski del. — Classe historique.

Uredil — Redigé par

dr. Jos. Mantuani.

Izšlo 31. maja 1920.

V Ljubljani, 1919—1920.

Izdaja in zalaga Muzejsko društvo za Slovenijo.

Tiska „Narodna tiskarna".

GLASNIK

Muzejskega društva za Slovenijo.

Bulletin de l' Association du Musée de Slovenie.

Letnik / Année I. Zvezek / Cahier 1—4.

A

Zgodovinski del. — Classe historique.

Uredil — Redigé par

dr. Jos. Mantuani.

Izšlo 31. maja 1920.

V Ljubljani, 1919—1920.

Izdaja in zalaga Muzejsko društvo za Slovenijo.

Tiska „Narodna tiskarna".

Almae Matri Labacensi!

Pozdravljena, plemenita mati, dojiteljica in gojiteljica vede, umstveno žarišče in zatočišče ukaželjnim duhovom, porodnica visoke prosvete, zakladnica idealov, pozdravljena!

Izpolnitev dolgoletnih upov naših, trdna podlaga novim stremljenjem, oporišče visokokulturnih smotrov, poroštvo bodoče sreče in neodvisnosti, pozdravljena!

Nate se ozira naša mlada država, cvet našega potomstva Ti odpira željno svoje cvetišče, da ga oplodiš z modrostjo in srčno omiko, da ga dvigneš nad topo vsakdanjost v idealne višine. Pozdravljena!

Starčku si uresničenje njegovih najsmelejših sanj, očetom zagotovilo, da vidijo razvoj svojih otrok na lastne oči, materam si rožna perspektiva, da jim boš hranila duše njihove dece, kakor so jo same izredile telesno. Pozdravljena!

Vzbudila bodeš otrplo življenje na novo moč, zvezala boš, kar je raztrgala kriva politika, zedinila, kar je razdvojila nestrpnost, podrla boš visoke pregraje in ustvarila prost razgled, odvalila boš kamen z naših prs in omogočila prosto dihanje izmučenim, Ti, prinašalka novega življenja in novih sil! Pozdravljena! Ti kliče tudi »Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo« ob priliki svojega prvega nastopa in želi:

Prospere procede et regna!

K zgodovini Gorice v srednjem veku.

Spisal *dr. Fr. Kos.*

1. Viri.

Pri sestavljanju tega spisa sem uporabil precejšnjo število listin, ki so se do najnovejših časov nahajale v Državnem arhivu na Dunaju, registrirane večinoma v 1. in 24. repertoriju, potem pa še naslednje kodekse, ki so bili tudi tam shranjeni:

Cod. W 718 (Lehenbuch der Grafschaft Görz) obsega dobo od 1398 1408. Spisan je bil na koncu 14. in v začetku 15. stoletja ter ima 47 listov na tesnem fol.

Cod. W 207 (Chartular der Grafen von Görz-Tirol) ima 42 listov na tesnem fol. Spisan je bil v 14. stoletju ter obsega dobo od 1225–1340.

Cod. B. 139 (Diplomatar der Grafen von Görz) ima 34 listov in fol. Spisan je bil večinoma v 14. stoletju ter obsega dobo od 1202–140).

Cod. W 594 (Registraturbuch der Grafen von Görz) ima 126 listov na tesnem fol. z mnogimi listinami iz 14. in 15. stoletja. Spisan je bil v 15. stoletju.

Cod B 529 (Lehenbuch der Grafschaft Görz) ima 200 listov, a je le 38 popisanih. Spisan je bil v 15. stoletju.

Cod B 5 (Österr. Diplomatar) ima 109 listov in fol. Spisan je bil v 15. stoletju ter obsega listine iz dobe od leta 1322—1423.

Cod B 534 (Archivsrepertorium der Grafschaft Görz) obsega regeste iz dobe od 1184—1499. Spisan je bil v začetku 16. stoletja ter ima 369 listov v 4°.

Cod. R 80 (Monumenta patrie Fori Iulii) ima 244 strani v 4° ter je bil spisan v 16. ali pa v 17. stoletju. Obsega kratke regeste iz listin, ki se dandanes deloma še nahajajo v Vidmu in drugod.

Cod. B 148 (Repertorium der Grafschaft Görz) ima 20 listov fol. Spisan je bil v 17. stoletju.

Cod. W 43 (Collectanea historica Austriaca, 5. Theil) ima 474 listov in fol. Spisal ga je v 18. stoletju Antonius Steyerer. V tej knjigi se nahajajo prepisi listin iz dobe od 1184—1521.

Österr. Akten, Görz Fasc. 24 in 25. Zbirka izvirnih pisem, listin, protokolov, pobotnic itd. iz 14. in 15. stoletja

Izmed tiskanih virov so mi najbolj služili regesti, katere sem priobčil v 12. zvezku Izvestij Muzejskega društva za Kranjsko, in pa listine, katere je objavil Joppi v Archeografo Triest., N. S. XI—XIX. Pri svojem delu sem jako pogrešal svojo knjižnico, katero so mi Italijani leta 1916. ali pa 1917. iz mojega stanovanja v Gorici spravili nekam v Italijo.

2. Prvi časi.

Gorica se leta 1001. prvikrat omenja v zgodovini. Takrat je bila še vas. Polovico Gorice je rečenega leta od cesarja Otona III. dobil oglejski patriarh Ivan IV.,[1]) drugo polovico pa grof Werihen.[2]) Patriarh Ivan je takrat dobil, kakor čitamo v dotični listini, tudi polovico Sol-

[1]) Glej moje Gradivo, III, št. 1. — [2]) Gradivo, III, št. 2.

kanskega gradu ter polovico državnih posestev, ki so se nahajala med Sočo, Vipavo, Vrtovinskim potokom in gorskim pobočjem na severni strani Vipavske doline, drugo polovico pa Werihen. V Solkanu se je tedaj leta 1001. že nahajal grad. V Gorici ga takrat brez dvoma še ni bilo, kar se da sklepati iz tega, da ga še le dvesto let pozneje prvikrat navaja neka listina.[3])

Med letom 1070. in 1080. je živel neki Henrik, ki je bil iz jako plemenite rodovine. Del svojih posestev, katera je podedoval v Gorici in po drugih krajih, ležečih v Italskem kraljestvu in Furlanski grofiji, je podelil Brixenski cerkvi.[4]) Morda je bil ta Henrik, ki je podedoval svoja posestva v Gorici in drugod, kak sorodnik prej imenovanega grofa Werihena. Okoli leta 1090. se omenja kot priča v neki listini »Heinricus de Guriza«[5]) in potem vdrugič leta 1102.[6]) Mogoče je, da imamo v vseh teh slučajih opraviti z enim in istim Henrikom.

Okoli leta 1070. še ni bilo Goriške grofije in tudi ne goriških grofov. Gorica je takrat spadala še pod Furlansko grofijo.[7]) Prvi, nam znani goriški grof se je zval Majnhard, ki je bil ob enem tudi odvetnik Oglejske cerkve. Omenja se prvič okoli leta 1120.,[8]) pozneje pa še večkrat in nazadnje tudi leta 1140.[9]) Sledil mu je njegov sin Engelbert, ki je bil leta 1191. še med živimi.[10]) Ta je zapustil dva sina, Engelberta in Majnharda.

Goriški grofje so imeli že v 12. stoletju svoje ministeriale. Nekateri izmed njih so bivali v Gorici ter se po njej tudi imenovali, tako n. pr. Engelbert in Diethalm, ki sta živela okoli leta 1139.,[11]) potem Engelbert in Herting okoli leta 1174.[12]) ter Franko okoli leta 1175.[13])

3. Grad.

Rekel sem, da se grad v Gorici prvikrat omenja leta 1202., tedaj dvesto let pozneje, kakor pa pod njim ležeča vas. V naslednjih desetletjih se večkrat imenuje, tako leta 1230.,[14]) potem leta 1250.,[15]) leta 1267. dne 25. avgusta[16]) in meseca septembra,[17]) dalje leta 1277.[18]) in 1292.[19]) Tudi v poznejših stoletjih se prav mnogokrat navaja.

---

[3]) Glej listino oglejskega patriarha Peregrina II. iz leta 1202. (Rubeis, Mon. Aquil. 644; Kandler, Codice dipl. Istr. ad a. 1202., Jaksch, Mon. Car., IV, n. 1524.) — [4]) Gradivo, III, št. 260. — [5]) Gradivo, III, št. 393. — [6]) Gradivo, IV, št. 5. — [7]) Gradivo, III, št. 260. — [8]) Gradivo, IV, št. 59. — [9]) Gradivo, IV, št. 157. — [10]) Gradivo, IV, št. 786. — [11]) Gradivo, IV, št. 152. — [12]) Gradivo, IV, št. 557. — [13]) Gradivo, IV, št. 562. — [14]) Cappelletti, Le chiese d' Italia, VIII, 296. — [15]) Wichner, Gesch. von Admont, II, 330. — Zahn, Urkb. f. Steiermark, III, 137. — Jaksch, Mon. Carinth., IV, 982, št. 2644. — [16]) Chmel v Fontes rer. Austr., I, 87, št. 69. — Archiv f. österr. Gesch., XXIX, 115, št. 191. — [17]) Martène, Thesaur. anecd., II, 330, št. 538. — [18]) Cod. W. 504, f. 22. — [19]) Joppi v Archeogr. Triest., N. S., XII, 73, št. 55. — Dopsch v Mitth. d. Instit. f. österr. Gesch., XXIII, 626, št. 5.

Kdor je hotel priti v grad, je moral čez grajski most.[20]) V gradu se je nahajala kapela,[21]) kjer so kaplani goriških grofov lahko opravljali božjo službo. Leta 1291. se omenja Henrik, kaplan goriške grofinje Evfemije,[22]) leta 1297. pa Herman Paprem, kaplan grofa Alberta II.[23]) Rečeni grof je imel tudi kaplana Bernarda, ki se navaja leta 1297.,[24]) 1302.[25]) in 1303.[26]) Kaplan Ulrik je služil pod grofom Henrikom II. leta 1307[27]) in tudi še leta 1319.[28]) Pri grofu Majnhardu VII. je bil za kaplana leta 1346. neki Seyfrid,[29]) pozneje (1358, 1363, 1364) pa Ivan, sin rajnkega plemenitaša Bernarda iz Kamna (na Koroškem).[30]) Proti neki odškodnini je tudi samostanski gvardijan v Gorici leta 1433. in brez dvoma tudi prej in pozneje bral dvakrat na teden mašo v grajski kapeli.[31])

Kar se tiče še drugih prostorov v gradu naj omenim palačo, katero navaja neka listina iz leta 1330.,[32]) potem novo sobo, imenovano leta 1321.,[33]) ter malo sobo, omenjeno že leta 1277.[34]) Pred eno sobo je bil balkon,[35]) tik ene sobe pa hodnik.[36]) V listinah se omenja soba, v kateri se je goriški grof Henrik II. posvetoval,[37]) potem soba, v kateri je prebival,[38]) ter soba, v kateri je stanovala njegova soproga, grofinja Beatrica.[39]) Zraven stopnic je bila shramba za hrano.[40]) Dalje se navaja velika zgornja soba[41]) in zgornja dvorana.[42])

Najbrže v gradu je bila shramba za orožje.[43]) Leta 1423. so v posebnem zapisniku popisali zalogo orožja.[44]) Grof Majnhard je leta 1358. napravil pogodbo z Dipoldom Schinzerjem in Kuncem, sinom Fridle iz Pešte katera sta se zavezala, da mu pošljeta do sv. Mihaela dvajset oprsnikov (armbrost), pozneje pa vsako leto še neko število.[45])

---

[20]) Cod. B 534, f. 322': „. . . zu Görcz herdisʒhalb der schlospruckh."
[21]) Cod. W 43, f. 170: „. . in ewr chappelln auf ewrm geschlos." — [22]) Joppi v Archeogr. Triest., N. S, XIX, 275. — [23]) Cod. B 139, f. 6'. — [24]) Cod B 139, f. 6'.
[25]) Or. (= original) 1302, avg. 21. — [26]) Cod, W 594, f. 81'. — [27]) Or. 1307, marec 30. — [28]) Cod. W 594, f. 53'. — [29]) Cod. W 594, f. 82'. — [30]) Cod. W 43 f. 216; cod. B 139, f. 24; cod. W 718, f. 88. — [31]) Cod. W 43, f. 170; cod. B 534, f. 147. — [32]) Izvestja Muz. društva, XII, 70 št. 19: „in palacio castri Goricie". — [33]) Ibid., 59, št. 4: „in castro Goricie in camera nova". — [34]) Cod. W 594, f. 59: „aput castrum Goricie in stuppa parva". — [35]) Or. 1358, april 26 „in castro Goricie in puyolo camere". — Cf. cod. W 43, f. 216. — Archeogr. Triest., N. S., XV, n. 175: „in castro Goricie supra pugyolum". — Ibid., XVI, 369, n. 270: „super puyolo castri". — [36]) Cod. W 594, f. 61: „in castro Goricie super periuolo camere". — [37]) Archeogr. Triest., N. S., XIII, 83, n. 58: „in castro dicti d. comitis in camera, ubi dictus d. comes facit suum consilium". — [38]) Ibid., XIII, 391, n. 82: „in palacio castri Goritie in camera infrascripti comitis". — [39]) Ibid., XIV, 26, n. 100; XIV, 29, n. 103. — [40]) Ibid., XVI, 22, n. 224: „. . supra schala ante canipam". — [41]) Ibid., XVI, 350, n. 256: „in castro Goritie in magna stupa superiori". — [42]) Ibid., XVII, 293, n. 300: „Goricie super sala superiori castri". — [43]) Leta 1553. je bila orožarna („zeughaus") v mestu Gorici Cf. Izvestja, XIII, 97, št. 167. — [44]) Cod. B 534, f. 255. — [45]) Cod. B 534, f. 362.

Goriški grofje so se dostikrat mudili po raznih krajih zunaj Gorice. Med tem časom njih grad v Gorici ni mogel ostati brez varstva, katero so izročili svojemu grajskemu grofu (burggraf). Leta 1378. je goriški grof Majnhard VII. za grajskega grofa postavil nekega Henrika, ki je pri tej priložnosti obljubil, da hoče biti svojemu gospodu pokoren v vseh stvareh. Grad in vse, kar zraven spada, hoče varovati, ga imeti zanj (za grofa) po noči in po dnevu odprtega ter ga mu zopet izročiti, ako bi to zahteval. Ako bi pa (grof) umrl, bi služil njegovemu dediču ali pa ga (grad) mu izročil.[46] Leta 1384. je rečeni grof iznova prepustil imenovanemu Henriku grad v varstvo.[47] Ko je pa ta leta 1387. umrl, je njegov svak, Phebus vom Turn, oddal grad z drugimi fevdi vred krškemu škofu Ivanu, varuhu sinov rečenega grofa Majnharda.[48]

Ni mi znano, kaj je napotilo leta 1419. goriško grofinjo Elizabeto, da je ukazala Hanzu Weyru, deželnemu sodniku v Lienzu, da naj se napoti z drugimi vitezi vred dobro oborožen proti Gorici ter tu pomagati varovati in rešiti grad.[49]

4. Trg (mesto).

Na površju hriba, na katerem stoji grad, so nekateri uradniki in ministeriali goriških grofov postavili svoje hiše. Njim so se pridružili razni prodajalci, rokodelci in drugi ljudje. Število hiš je v teku časa narastlo tako, da je tam nastal trg (mercatus, forum, markt). Rimski cesar Oton IV. je dovolil, da so ondotni prebivalci imeli vsako leto svoj tržni dan na praznik sv. Ivana Krstnika. Takratni goriški grof Majnhard je leta 1210. osvobodil tržane za sedem let vseh služnosti; le kadar je bilo treba staviti mostove, so morali pomagati.[50]

Zgornji del Gorice je imel tedaj že leta 1210. nekake predpravice. Pozneje se trg Gorica še večkrat omenja v zgodovinskih virih. Tu v trgu je leta 1285. imel svojo hišo goriški sodnik Koman.[51] Trg Gorica se navaja v listinah leta 1307.,[52] 1316.,[53] 1323.,[54] 1324.,[55] 1325. dne 21. februarja[56] in 3. maja,[57] 1329. dvakrat,[58] 1330.,[59] 1335.,[60] 1337.

[46]) Or. 1378, julij 25; cod. B 534, f. 157 (reg.) — [47]) Or. 1384, april 11; cod. B 534, f. 161' (reg.) — [48]) Or. 1387, oktober 7; cod. B 534, f. 227' (reg.) — [49]) Or. 1419, julij 18: „. . . vnsere geslozz daselbs zebehuten vnd zeberetten helffen". — [50]) Cod. B 534, f. 254. — Carniola, N. v., VII., 282, op. 3. — [51]) Joppi v Archeografo Triestino, N. S., XII, 64: „in foro de Goricia supra domo Chomani (rittarii)." — [52]) Cod. W 594, f. 77': „in forum Goriciensem" in pa „in foro Goricie". V tem viru se dela razlika med vasjo in trgom v Gorici z besedami „tam in villa quam in foro". — [53]) Izvestja, XII, 57, št. 1: „in foro Goricie". — [54]) Ibid., 63, št. 9: „in mercato Goricie". — [55]) Ibid., 65, št. 12: „in domo comunis mercati Goricie". — [56]) Ibid., 66, št. 13: „in mercato Gorizie". — [57]) Ibid., 69, št. 16: „in mercato Gorizie". — [58]) Ibid., 70, št. 18: „in mercato Goricie". — Cod. B 534, f. 319: „zu Gorcz im marckht". — [59]) Izvestja, XII, 71, št. 20: „in mercato Goricie". — [60]) Ibid., 73, št. 23: „de mercato, Goricie".

dvakrat,[61] 1341.,[62] 1357.,[63] 1361.,[64] 1363.,[65] 1365.,[66] 1366.[67] in 1392.[68]

Med letom 1392. in 1398. je bil gorenji del Gorice povzdignjen v mesto, spodnji del je ostal vas še eno dobro stoletje dalje. Da je bila Gorica leta 1398. že mesto in ne več trg, imamo več dokazov. V nekaterih listinah iz rečenega leta čitamo naslednje izraze: »dacz Görcz in der stat«,[69] »cze Görcz in der stat pei dem grözzen tör«,[70] »ein haus in vnsrer stat cze Görcz«,[71] »das haws gelegn cze Görcz in der stat«,[72] »das haws in der stat cze Görcz«.[73] Mesto Gorica se omenja tudi v letih 1403.,[74] 1426.,[75] 1469.,[76] 1471.[77] in 1500.[78]

Gorenji del Gorice, ki je pred letom 1398. postal mesto, je bil obzidan. Omenja se to obzidje in pa jarek tik obzidja že leta 1329.[79] Obzidje se navaja tudi leta 1365.[80] in pa leta 1398.[81] Oklepalo je obzidje trg, oziroma mesto Gorico, ne pa vasi. V neki listini iz leta 1471. se to obzidje zaznamuje z besedami »murus civitatis Goricie«.[82] V isti listini tudi čitamo, da je neka posestnica prodala svojo hišo v mestu Gorici ter svoj vrt, ki je bil blizu te hiše, a že zunaj mestnega zidovja.[83] Iz tega je razvidno, da je bilo v 15. stoletju pač goriško mesto obzidano; da bi pa bila tudi spodaj ležeča vas takrat imela kako obzidje, nimamo zato nobenih dokazov.

Trg Gorica je imel dvoje vrat. Velika vrata so bila na jugovzhodni strani, kjer je peljala pot proti Vipavski dolini,[84] Mala vrata

---

61) Izv. XII, 73 št. 24: „de mercato Goricie". — Cod. B 534, f. 351: „zu Görcz im marckht". — 62) Izvestja, XII, 76, št. 28: „in mercato Goricie". — 63) Ibid., 80, št. 35, „in mercato Goricie". — 64) Cod. W 594, f. 59: „in dem marhkt cze Gorcz". — 65) Izvestja, XII, 80, št. 36: „sub loga foris Goricie". — 66) Cod. W 594, f. 97: „in vnserm marcht cze Görcz". — 67) Izvestja, XII, 99, št. 43: „in foro Goricie". — Cod. W 594, f. 100': „in vnserm marcht cze Görcz". — 68) Izvestja, XII, 102, št. 48: „ante portam fori Goricie" in pa „in foro Goricle". — 69) Cod. W 718, f. 6. — 70) Cod. W. 718, f. 7. — 71) Cod. W 718, f. 8. — 72) Cod. W 718, f. 9'. — 73) Cod. W 718, f. 10. — 74) Cod. W 718, f. 39: „ein haus dacz Görcz in der stat". — 75) Izvestja, XII, 110, št. 57: „ze Görcz in der stat. — 76) Ibid., 125, št. 72: „in civitate Goricie". — 77) Or. 1471, december 4; cod B 534, f. 43. — Or. 1471, december 13; cod. B 534, f. 56'. — Or. 1471, december 3; cod. B 534, f. 55'. — Or. 1471, december 13. — Or. 1471, december 20; cod. B 534, f. 56. — Izvestja, XII, 127, št. 74. — 78) Izvestja, XII, 146, št. 91. — 79) Cod. B 534, f. 319: „... ain haus vnnd erdtreich hindten daran gelegen zu Görcz im marckht, stosst ... an marckhtgraben vnnd mawr". — 80) Cod. W 594, f. 97: „...an dem hindern tail die gemayne ringmawr". — 81) Cod. W 718, f. 10: „.. an der rinkchmawr pei dem chleinem tör". — 82) Izvestja, XII, 126, št. 73. — 83) Ibid.: „.. unam eius domum sitam et positam in civitate Goricie cum uno orto posito prope dictam domum extra muros civitatis". — 84) Or. 1471, november 25 k letu 1471: „Vor dem Grossen tor vnd stost ... an die gemain strassen, die gen Wypach geet". — Cod. W 594, f. 100' k letu 1366: „vor dem grozzen tör czu Görcz". — Cod. W 718, f. 7 k letu 1398: „cze Görcz in der stat pei dem grözzen tör". — Cod. W 718, f. 8 k letu 1398. — Or. 1471, december 13: „vor dem grossen tor zu Gorcz ... zu Gorcz vor dem grossen tor". — Izvestja, XII, 127, št. 74 k letu 1471.

pa na severni, koder je vodila pot proti farni cerkvi (v Solkan)[85]) in proti Travniku.[86]) Pri vratih so bili postavljeni s t o l p i ali t u r n i, ki naj bi olajševali brambo trga proti sovražniku.[87])

V gorenjem delu Gorice je stala k a p e l a s v. D u h a, pri kateri je bil leta 1471. duhovnik Matija nastavljen za kaplana.[88]) Postavljena je bila ta kapela leta 1399.[89])

V trgu, oziroma v mestu je bila o b č i n s k a h i š a (domus communis, comaunhaus), ki se omenja že leta 1307.,[90]) potem leta 1324.,[91]) 1337.,[92]) 1405.,[93]) 1471.[94]) itd. V njej so se včasi razsojevali prepiri med strankami.[95]) V virih se tudi omenja o b č i n s k a l o ž a, kjer so tudi dostikrat poravnavali prepire.[96]) V trgu se je nahajal j a v n i p r o s t o r ali p l a c (der gemayne pläcz,[97]) platea communis,[98]) plaza,[99]) forum publicum),[100]) kjer se je prodajalo in kupovalo. To se je godilo posebno o semnjih, tako n. pr. o sv. Jerneju in sv. Andreju.

V mestu Gorici se omenjata leta 1398. k o p a l n i c a, ki je bila pri Malih vratih,[101]) in leta 1390. pa p e č n i c a, kjer so pekli kruh, katere pa leta 1471. že ni bilo več.[102]) V mestu ali pa v vasi Gorici se je že leta 1312. nahajala m e s n i c a,[103]) ki se pozneje omenja tudi leta 1398.[104])

Leta 1909 je bilo v Gorici na Gradu 41 h i š ter 511 prebivalcev. V 14. in 15. stoletju je bilo tam več hiš in tudi več prebivalcev. Takrat so namreč v obzidanih mestih vsak prostor dobro izkoristili, da so na njem postavili kako stavbo. Pri nekaterih hišah je njih lega v virih nekoliko določena, ko je rečeno, da je kaka hiša stala blizu Velikih ali pa Malih vrat, za gradom, pri javnem trgu, pri občinski hiši td., pri drugih pa ne. Veliko hiš so imeli v lasti goriški grofje, ki so jih dajali raznim osebam v fevd, druge hiše so bile privatna lastnina.

Blizu V e l i k i h v r a t je prebival proti koncu štirinajstega stoletja Lenard Törtel, sin rajnkega čevljarja Konrada v hiši, katero je

85) Cod. W 718, f. 9' k letu 1398: „cze Gorcz in der stat . . . pei dem nidern tor, da man cza der pharrchirchn geet". — Ibid., f. 10 k letu 1398: „in der stat cze Gorcz . . . pei dem chlainem tor, da man czu der pharrchirchen geet". — 86) Cod. B 534, f. 59: „. . . gen dem statthor, das auf den Annger get". — 87) Or. 1471, december 20: „. . . den turen zu Görcz vor der stat" in pa „den turen vor dem klainen tor desselbs zu Görcz". — Cf. cod. B 534, f. 56. — Izvestja, XII, 127, št. 73: „ab ante est via cum turri, qua itur ad civitatem Goricie ab alia parte". — 88) Or. 1471, december 4". — 89) Archeogr. Triest. N. S. XVII, 321. — 90) Cod. W 591, f. 77'. — 91) Izvestja, XII, 65, št. 12: „in domo communis mercati Gorizie". — 92) Cod. B 534, f. 43. — 93) Izvestja, XII, 105, št. 52. — 94) Or. 1471, december 4, cod. B 534, f. 43. — 95) Izvestja, XII, 106, št. 52. — 96) Ibid., 80, št. 36 k letu 1363: „sub loga fori Goricie". — Ibid., 119, št. 61 k letu 1419: „Goricie sub loga communis". — 97) Cod. W 594, f. 97 k letu 1325. — 98) Izvestja, XII, 72, št. 23 k letu 1335. — 99) Ibid., 71, št. 20 k letu 1330: „in mercato Goricie super plaza". — 100) Cod. W 591, f. 77'. — 101) Cod. W 718, f. 9': „cze Görz in der stat mitsampt der padstubn pei dem nidern tor". — 102) Izvestja, XII, 101, št. 46. — Or. 1471, december 4: „. . . da etwewen ain pachoven gewesen ist". — 103) Cod. W 43, f. 217: „Goricie iuxta macellum". — 104) Cod. W 718, f. 3: „cze Görz bey der fleischpankch".

leta 1398. dobil v fevd od grofa Henrika. Njegova soseda na desni in levi sta bila Henrik iz Orzona in Bartolomej iz Moše.[105]) Ta je leta 1390. kupil svojo hišo s pečnico vred od Fricla Pranpergerja za 46 mark šilingov. Nekdaj je bila ta hiša lastnina sina rajnke Alegrete iz Gorice.[106]) Kaže se, da te pečnice leta 1471. ni bilo več, kajti v neki listini čitamo, da je Jošt hinter der Vesten rečenega leta dobil od grofa Leonharda v fevd dvor neke hiše, v kateri je bila nekdaj pečnica. Ta dvor je stal med hišo nekega Portolusa in hišo Pheba Pegana.[107]) — Zraven hiše Bartolomeja iz Moše je bila hiša, katero je leta 1398. dobil od grofa Henrika v fevd Gašper iz Obzpauma; prej jo je imel njegov oče, Öslein iz Obzpauma. Obzpaumov sosed na drugi strani je bil štacunar Bernard.[108]) Leta 1312. je Ivan, sin Bertolda Gusila, prodal za 11 mark Geroldu Rauchu, dvornemu mojstru goriškega grofa Ivana, hišico z zemljiščem pri vratih, morda pri Velikih, med hišo črevljarja Bertolda in hišo viteza Henrika.[109]) Prej imenovani Henrik iz Orzona je leta 1398. dobil v fevd hišo,, v kateri je prebival, potem stolp, ki je bil najbrže pri Velikih vratih, dalje dvor in pa vrt tik pod stolpom.[110]) Leta 1501. je dobil te stvari v fevd Andrej iz Orzona.[111])

Z u n a j p r e d V e l i k i m i v r a t i ob poti, ki je držala navzdol, se je nahajal nasad (»gesäsz«), katerega je leta 1366. dobil v fevd Wolfel, kuharski mojster grofa Majnharda.[112]) Ta nasad je segal od poti pa do vinograda nekega Haincza. Leta 1398. sta dobila ta nasad v fevd Konrad iz Kormina in njegova soproga Lucija,[113]) leta 1471. Mihael Bruederle,[114]) ta pozneje tudi leta 1501.[115]) leta 1518. Martin Bruederle,[116]) leta 1565. Adam Svetkovič, leta 1585. pa Karol von Thurn.[117]) — Pred Velikimi vrati tik poti, ki je peljala proti Vipavi, sta se nahajala vrt in brajda. Segala sta od rečene poti pa do poti pri travniku, katerega je imel Matija hinter dem Turen. Oboje je leta 1471. dobil Ambrož Pipo v fevd.[118]) — Pred Velikimi vrati se je leta 1482. nahajal vrt Urbana Jarnejčiča iz Gorice, od katerega je bilo treba dajati na leto po 20 šilingov in dva kopuna. Plemeniti Frančišek iz grada Kormina ter Jakob iz Kormina sta dovolila, da se ta vrt proda Frideriku de Attems za 24 cekinov.[119]) Nato je Urban Jarnejčič prodal rečeni vrt, ki je segal na desni strani do vrta goriškega grofa, katerega je obdeloval neki Sonczer, na levi do zemljšča gospoda Hoferja, katero je obdeloval neki Petelin, ter do javne poti. Na nasprotni strani te poti je stala hiša Petra Rafaela, na dolenji strani je bila javna pot, na gorenji pa zemljišče gospoda Prue-

---

[105]) Cod. W 718, f. 7. — [106]) Izvestja, XII, 101, št. 46. — [107]) Or. 1471, december 4. — [108]) Cod. W 718, f. 4. — [109]) Cod. B. 534, f. 327) — [110]) Cod. W 718, f. 6. — [111]) Izvestja, XII, 148, št. 93. — [112]) Cod. W 594, f. 100'. — [113]) Cod. W 718, f. 8. — [114]) Or. 1471, december 13; — Izvestja XII, 127, št. 74. — [115]) Izvestja, XII, 147, št. 92. — [116]) Izvestja, XII, 162, št. 111. — [117]) Cod. B 148, f. 9'. — [118]) Or. 1471, november 25. — [119]) Izvestja, XII, 137, št. 77.

dela in pa bratovščine sv. Nikolaja, nad katerim (zemljiščem) se je napravila nova javna pot.[120])

Pri Malih vratih tik mestnega obzidja je stala hiša, katero je leta 1398. dobil slikar Štefan v fevd od grofa Henrika. Zraven njegove hiše je bil stolp, katerega je takrat neki Vinkenberger imel v svoji oblasti.[121]) Sosed slikarja Štefana je bil krznar Matija, ki je tudi rečenega leta dobil hišo in kopalnico v fevd od grofa Henrika. Tik te hiše je bilo Frenkleinovo zemljišče, na katerem je imel rečeni Vinkenberger svojo hišo.[122]) Stolp pred Malimi vrati je leta 1471. dobil v fevd od goriškega grofa Leonharda Anton von Turen, pred svojo smrtjo ga je imel neki Woll. Rečeni Anton je takrat dobil v fevd tudi en stolp pred mestom, kjer je takrat prebival, in pa eno hišo v mestu.[123]) Pri Malih vratih, to je tam, kjer se je prišlo v mesto Gorico od nasprotne strani, je stala ob poti blizu stolpa neka hiša, ki je na drugi strani segala do obzidja mesta Gorice, na tretji pa do hiše dedičev rajnkega štacunarja Lavrenca. Dotično hišo je leta 1471. prodala Magdalena, soproga rajnkega čevljarja Ivana Kunta, za pet mark šilingov, manj deset šilingov duhovniku Gregorju iz Kamnika, ki se je takrat kot popotnik mudil v Gorici. Tudi mu je prodala vrt, ki je bil blizu te hiše, a že zunaj mestnega obzidja.[124])

Prostor med gradom in Malimi vrati so zvali Za gradom (Post castrum, Hinter der Vesten). Pri voglu grajskega zidovja je stala hiša, katero je leta 1399. dobil od grofa Henrika v fevd Matija,, sin Konradov, s priimkom »hinter der Vesten«[125]) Kakor se kaže je to hišo leta 1471. dobil v fevd Jošt hinter der Vesten.[126]) Blizu tam na voglu (»am egk«) sta se nahajala ena klet in en dvor zraven Papeževe hiše. Segala sta do mestnega obzidja pri (Malih) vratih, kjer je peljala pot na Travnik. Oboje je leta 1472. dobila v fevd krznarica Katarina iz Gorice od grofa Leonharda; nekdaj ju je imel kot fevd Nikolaj Heler od grofa Ivana.[127])

Za gradom je bil grajski hlev (»marstall«). Blizu tam je prebival krojač Peter s svojo soprogo Uršo. Svojo hišo, katero je kupil od nekega Tomaža, je dobil leta 1399. od grofa Henrika v fevd. Tik te hiše sta bili hiši rajnkega Ulrika Ringa in pa nekega Leonharda.[128]) Za gradom se je leta 1472. nahajala neka brajda, ki se je dotikala grofovega skednja, Rabatove brajde in javne poti. Wolfgang, sin rajnkega štacunarja Jakoba, jo je takrat dobil v fevd.[129])

[120]) Izvestja, XII, 138, št. 78. — [121]) Cod. W 718, f. 10. — [122]) Cod. W 718, f. 9'. — [123]) Or. 1471 december 20., cod. B 534, f. 36. — [124]) Izvestja, XII, 126, št. 73. — [125]) Cod. W 718, f. 5'. — [126]) Or. 1471, december 1., cod. B 534, f. 43'. — Nekdaj sem mislil, da je plemenita rodovina „de Postcastro" ali pa „hinter der Vesten" imela svoj sedež nekako tam, kjer je sedaj goriško predmestje Pristava (Prestau) (cf. Izvestja, XII, 119, op. [illegible]). — Sedaj pa menim, da je bivala v trgu, oziroma v mestu Gorici v istem delu, kateremu so rekli Postcastrum ali Hinter der Vesten ter od njega dobila svoje ime. — [127]) Cod. B 534, f. [illegible] „... keller vnnd hofstatt zu Goricz gelegen am egk [illegible] an die [illegible] gen dem statttor, das auf den Anger get" — [128]) Cod. W 718, f. 4'. — [129]) Or. 1471 december 11.

Pri mostu, ki je peljal iz trga v grad, je imela »Meylin Starappin« svojo hišo, katero je pa leta 1354. prodala Henriku von Lawant.[130]) Pred gradom (ante castrum) je goriški notar Henrik imel hišo, katero je dobil od grofa v fevd, a jo je leta 1347. vrnil svojemu gospodu s prošnjo, da bi jo sedaj dal v fevd Filipu, sinu rajnkega Vederla iz Pazina, kar se je tudi zgodilo. Tej hiši nasproti je stala hiša nekega Ceršaka.[131])

Pod gradom (unter dem schloss Görcz) je stala hiša, katero je dobila Elizabeta, grofinja s Krka in Modruša, v fevd od goriškega grofa Alberta, a jo leta 1338. odstopila goriškemu maršalu Henriku.[132]) Pod gradom (unter der vest) se je nahajala hiša, katero je leta 1398. dobil od grofa Henrika v fevd Žvan Rewhlin iz Gramogliana. Blizu nje je stala Ebersteinerjeva hiša.[133]) Ne daleč od tam je bila hiša, katere zgornji del je rečenega leta dobil Erhart Cepel v fevd od imenovanega grofa.[134])

Med javnim trgom in mestnim obzidjem je leta 1365. stala hiša, katero sta štacunar Tot in njegova soproga Neža dobila v fevd od goriškega grofa Majnharda. Na gorenji strani te hiše se je nahajala hiša, katero je imel Peter, Fränthleichov sin, pozneje pa žitničar Frančišek, na dolenji srani je pa stala hiša krojača Konrada.[135]) — Pri občinski hiši je bila hiša, katero je leta 1337. dobil od grofa Ivana v fevd njegov kuharski mojster, Niclas von Newenhaus.[136]) Prej jo je imel kot fevd neki gospod iz Lučan (Leutschacher).[137]) — Pod mestno občinsko hišo je stala hiša, katero je leta 1471. Jošt hinter der Vesten dobil od goriškega grofa Leonharda v fevd. Na levi strani te hiše bolj zgoraj je bila hiša Phebusa vom Turn, bolj spodaj pa Prodolonerjeva. Med hišo Phebusa vom Turn in hišo, katero je dobil rečeni Jošt v fevd, je stala hiša zlatarja Štefana.[138]) Nad to hišo in pod hišo rajnkega štacunarja Jakoba se je nahajala hiša, katero je leta 1471. dobil Krištof Spynner v fevd od grofa Leonharda. Nekdaj je imel to hišo rajnki Hanz iz Mautena.[139]) — Pri mesnici je bila hiša, katero je leta 1398. prej omenjeni Rewhlin dobil v fevd.[140])

V trgu, oziroma v mestu Gorici so bile še nekatere druge hiše, katerih lega je pa manj natančno zaznamovana. Povedal sem že, da je imel leta 1285. goriški sodnik Koman (Komar) svojo hišo v trgu Gorici. - Tu je stala hiša z zemljiščem in poslopji, katero je leta 1312. Koncij, Šinigojev zet iz trga Gorice, vzel v najem, nato jo je leta 1320. kupil,

[130]) Cod. B 534, f. 322'. — Lavant je vas jugovzhodno od Lienza na Tirolskem. — [131]) Cod. W 594, f. 51. — [132]) Cod. B 534, f. 341 — [133]) Cod. W 718, f. 3. — [134]) Cod. W 718, f. 3'. — [135]) Cod. W 594, f. 97 — [136]) Newenhaus je Podgrad v severovzhodni Istri. — [137]) Cod B 534, f. 351. — Lučane (Leustchach), trg na srednjem Štajerskem. — [138]) Or. 1471, december 4; cod. B 534, f. 43. — [139]) Or. 1471, december 3; cod. B 534, f. 55'. — Muta (Mauten), trg v Ziljski dolini na Koroškem. — [140]) Cod. W 718, f. 3.

leta 1324. pa prodal goriškemu pisarju Henriku za šest mark novih oglejskih penezov. Ta hiša z zemljiščem vred je mejila na eni strani ob posestvo imenovanega Henrika, na drugi ob posestvo dedičev rajnke Kapele na tretji pa je segala do javne poti.[141]) — Hiša, katero sta žida Bonaventura in Jakob Giurlo leta 1329. prodala Nikolaju, sinu nekega Rosella iz Gorice, je mejila na eni strani ob hišo dedičev strica Črnigoja, na drugi ob hišo Janeza Terragosse, spredaj ob pot in zadej ob tržno obzidje.[142]) — V trgu se je nahajalo leta 1341. gostišče Antona Turka,[143]) potem leta 1316. hiša žida Monissacha,[144]) leta 1323. in 1325. hiša nekega Gierussija,[145]) leta 1357. nekega Mrliška[146]) in leta 1337. hiša Adelhajde, vdove po rajnkem Ulriku Vodopivcu.[147]) Leta 1361. so med drugimi imeli v trgu Gorici svoje hiše Konrad Sinc, Lenart Mula in neki Vinčgverra.[148]) — V trgu je stala hiša, katero je leta 1363. goriški grof Majnhard dal v fevd židu Sesutschu. Dotikala se je na gorenjem koncu hiše krojača Bernarda, na dolenjem pa hiše Antona Tuskana.[149]) Leta 1366. sta Matherij in njegova soproga Maruša zastavila svojo hišo v trgu Gorici proti temu, da sta dobila na posodo pet mark šilingov.[150]) — Wolfel, kuharski mojster grofa Majnharda, je leta 1366. dobil od svojega gospoda kot fevd v trgu Gorici hišo, v kateri je takrat prebival. Za sosede je imel na eni strani Katerico, hčer rajnkega Stokoluca, na drugi Bernarda, sina rajnkega Lavrenca, zadaj pa Tomažutko.[151]) Rečeni Wolfel je leta 1366. dobil v fevd še neko drugo hišo, ki je mejila na eni strani ob Taffarellovo, na drugi pa ob Hedvikino hišo.[152]) Obe hiši, kateri sta se leta 1366. podelili Wolfelu, sta leta 1398. dobila od goriškega grofa Henrika v fevd Henrik iz Krmina in njegova soproga Lucija.[153]) Hišo, ležečo med Taffarellovo in Hedvikino hišo, je leta 1471. dobil v fevd Mihael Bruederle od goriškega grofa Leonharda,[154]) leta 1501. od kralja Maksimilijana,[155]) leta 1518. pa od istega vladarja Martin Bruederle.[156]) — Nikoleta, vdova po rajnkem mesarju Martinu, je prodala leta 1392. svojemu sinu Osvaldu svojo štacuno v trgu Gorici. Ta štacuna je mejila ob preddvor hiše Ivana de Rabatta, ob hišo omenjenega Osvalda, ob hišo štacunarja

141) Izvestja, XII, 65, št 12. — 142) Cod. B 534, f. 319. — 143) Izvestja, XII, 76, št 25: „in mercato Goricie ante hospicium Antonii Tusci". — 144) Ibid., XII, 57, št 1: „in foro Goricie ante domum Monissachi Iudei". — 145) Ibid., XII, 63, št. 9; 66, št 13; 69, št 16. — 146) Ibid., 80, št 35. — 147) Ibid., 73, št 24: „ante domum Adleyde relicte Odolrici dicti Wodopiuez in mercato Goricie". — 148) Cod. W 594, f. 59. — 149) Cod. B 109, f. 29. — 150) Izvestja, XII, 99, št 43. — 151) Cod. W 594, f. 190'. — 152) Ibid. — 153) Cod. W 718, f. 8. — 154) Or. 1471, december 13; Izvestja, XII 127, št 74; cod. B 534, f. 52'. — 155) Izvestja, XII, 146, št 92. — 156) Ibid., 162, št 111. — Leta 1366 se omenjata Taffarellova in Hedvikina hiša. Na isti način se te dve hiši navajata leta 1398., potem leta 1471., leta 1501. in leta 1518. Še le nekoliko pred letom 1555 so začeli te dve hiši drugače imenovati. Eno je dobil v svojo last Osmar iz Podgrada (Neuhaus), eno pa Franc Josip baron Egg (Izvestja, XIII, 97, št 162.). Tu vidimo, da so po prvih lastnikih imenovali dve hiši skoraj dve sto let. Enakih slučajev bi se dalo še več najti.

Mičeja iz Gorice ter ob javno pot.[157]) — Bratje Nikolaj, Ivan, Lenart in Andrej Peczel so leta 1426. dobili v fevd od goriškega grofa Ivana Majnharda eno hišo v mestu Gorici, katero je nekdaj do svoje smrti imela Lucija, imenovana Jeruzalemka. Ta hiša se je na eni strani dotikala hiše Nikolaja, bivšega sodnika v Gorici, na drugi pa hiše Katarine, hčere Ivana »von Rabaten«; spredaj je bila javna pot.[158]) — V mestu Gorici je imel leta 1469. svojo hišo plemeniti Konrad de Orzono.[159]) — Vid iz Dornberga je dobil v fevd eno hišo v mestu Gorici, ležečo proti Travniku, katero je pa leta 1471. odstopil goriškemu grofu Leonhardu s prošnjo, da bi jo ta podelil Virgiliju vom Graben.[160]) — Eno hišo v mestu Gorici, ki je stala tik hiše Nikolaja Winda, je rečenega leta dobil v fevd Mihael Heuss z Vogrskega. Nekdaj je to hišo imel kamnosek Matija, a jo je prodal. Leta 1479. jo je Mihael Heuss zopet prepustil goriškemu grofu.[161]) — Eno hišo v mestu Gorici je leta 1472. dobil Štefan Hofer v fevd. Nahajala se je med Rafaelovo hišo in hišo črevljarja Daniela.[162])

Ko so se leta 1508. Benečani polastili Gorice, so razrušili več hiš zaradi tega, da bi mesto bolj utrdili.[163])

5. Vas.

Pod hribom ležeči del Gorice je bil za časa goriških grofov še vas (villa, dorf). Razni viri jo večkrat omenjajo, tako n. pr. leta 1305.,[164]) 1307.,[165]) 1321.,[166]) 1323.,[167]) 1325.,[168]) 1330.,[169]) 1340.,[170]) c. 1341.,[171]) 1351.,[172]) 1364.,[173]) 1387.,[174]) 1391.,[175]) 1398.,[176]) 1399.,[177]) 1411.,[178]) 1471.,[179]) 1472.,[180]) 1473.,[181]) 1501.[182]) Listine včasi zaznamujejo spodnji del Gorice

---

157) Izvestja, XII, 102, št. 48. — 158) Ibid., 110, št. 57. — 159) Ibid., 125, št. 72. — 160) Or. 1471, december 13: „. . das haus in euer stat zu Görcz gellegen gen dem Anger". — 161) Cod. B 534, f. 39; f. 73'. — 162) Cod. B 534, f. 65'. — 163) Izvestja, XII, 156, št. 104. — 164) Cod. W 594, f. 81': „in villa Goricie". — 165) Cod. W 594, f. 77: „tam in villa quam in foro". — 166) Cod. B 139, f. 14': „in dem dorf ze Görcz", kjer je bil frančiškanski samostan. — 167) Izvestja, XII, 63, št. 8: „in villa Gorizie". — Ibid., 64, št. 10: „in platea ville Gorizie". — 168) Ibid., 66, št. 13: „Blasutus de villa Gorizie". — Ibid., 67, št. 14: „in villa Gorizia". — Ibid., 68, št. 15: „in villa Gorizie in cimiterio ecclesie minoris". — 169) Ibid., 70, št. 19: „in Tanela Goricie in villa ibidem. — Ibid., 71, št. 20. — 170) Ibid., 75, št. 26: „in villa Goricie". — 171) Cod. W 594, f. 58: „in dem dorff cze Gorcz" (dvakrat). — 172) Izvestja, XII, 78, št. 32: „in villa Gorizia". — 173) Ibid., 98, št. 42: „in villa Goricia". — 174) Ibid., 100, št. 44: „sub turri ville Goricie". — 175) Ibid., 82, št. 38: „in dem dorf czu Görcz". — 176) Cod. W 718, f. 1: „in dem dörff daselbs ze Görcz". — Ibid., f. 7: „in dêm dörffe cze Görcz". Ibid., f. 10': „cze Görcz in dem dörffe". — 177) Cod. W 718, f. 14: „cze Görcz in dem dörff". — 178) Or. 1411, januar 29. — 179) Or. 1471, december 4; cod. B 534, f. 43'. — Or. 1471, november 25; cod. B 534, f. 42. — 180) Or. 1472, januar 9; cod. B 534, f. 59'. — 181) Izvestja, XII, 129, št. 75: „in villa Goricia". — 182) Ibid., 151, št. 95: „ein hofstatt in dem dorff zu Görtz.

z besedo »suburbium«, kar kaže, da ni spadal k mestu.[183]) En vir jo imenuje Spodnjo Gorico.[184])

Kakor zgornji del Gorice, tako je imela tudi vas Gorica svoj p l a c ali t r g,[185]) kateremu so včasi rekli S p o d n j i t r g.[186]) En del vasi so imenovali G r a b e n (Grapo), ki je bil tam, kjer je stal samostan.[187]) Neki drug prostor v vasi se je zval T a n e l a.[188]) V nekem viru se omenja R a z p o t j e (Wegschayd).[189]) Iz vasi je ena pot vodila proti Soči k mlinom.[190]) Blizu Velike cerkve je bil kraj B a b u l,[191]) pri trgu pa Bolol.[192]) V vasi Gorici se je nahajal stolp, kateri je stal brez dvoma na hribčeku nad sedanjim Št. Rokom.[193])

V V e l i k i c e r k v i so častili sv. Hilarija in Tacijana.[194]) En oltar v njej je bil posvečen Materi božji. V tej cerkvi je bila podoba sv. Antona. Na posebnem mestu je ležalo božje truplo. Jurij, sin rajnkega Henrika iz Orzona, je leta 1391. v svoji oporoki volil rečeni cerkvi več posestev in dohodkov. Določil je, da se njegovo truplo po njegovi smrti prepelje v to cerkev. Duhovnik oltarja Matere božje naj opravi po njegovi smrti trideset maš, pozneje pa vsak ponedeljek po eno. Njegovi dediči naj kupijo vsak dan po dve sveči ter užgani postavijo pred podobo sv. Antona.[195])

V vasi Gorici je bil f r a n č i š k a n s k i s a m o s t a n,[196]) ki se omenja že leta 1303.,[197]) potem 1321.,[198]) 1322.,[199]) dalje 1342.,[200]) 1356.,[201])

---

[183]) Ibid., 130, št. 76: „in suburbio Goricie". — Iz neke listine iz leta 1482. je razvidno, da je ta suburbium Goricie" isto, kar „villa Goricie". (Izvestja, XII, 139, št. 79: „in suburbio Goricie ante logiam penes cimiterium ecclesie parrochialis Goricie".) Dotično pokopališče je bilo v vasi Gorici, ne pa v mestu. — [184]) Cod. B 534, f. 359: „Die vnnderthonen zu vnnder Görcz". — [185]) Izvestja, XII, 64, št. 10 k letu 1323: „in platea ville Gorizie super Bololos". — Cod. W 718, f. 10' k letu 1398: „ein haus cze Görcz in dem dorffe gelegn, da vor der placz anstozzet". — Izvestja, 164, št. 113 k letu 1519: „platea inferiores Goricie". — [186]) Cod. B 534, f. 14 k letu 1471: „Gorcz an dem vnndern placz". — [187]) Cod. W 718, f. 5 k letu 1399: „vnder dem Grabn bey dem chloster". Cfr. tudi 1471, december 6. — Cod. B 543, f. 50 k letu 1584: „Weingarten bey dem Graben zu Görcz". — Cod. B 148, f. 9: „2 felder enthalb des Graben Grapa genannt". — [188]) Izvestja, XII, 70, št. 19 k letu 1330: „in Tanela Goricie in villa ibidem". — Ibid., 71, št. 20: „in Tanela Goricie". — [189]) Cod. W 718, f. 7 k letu 1398: „in dem dorffe cze Gorcz an der Wegschayd". — [190]) Cod. W 718, f. 16 k letu 1401: „pey der strazze, da man czu den muln an die Ysnicz geet". — [191]) Izvestja, XII, 78, št. 32: „in villa Gorizia apud cymiterium maioris ecclesie sub Babulam". — [192]) Ibid., 64, št. 10: „in platea ville Gorizie super Bololos". — [193]) Ibid., 100, št. 44: „de sub turri ville Goricie". — [194]) Cod. W 718, f. 6 k letu 1398: „czenachst hinder der chirchen dacz sand Elary vnd Daciani". — [195]) Izvestja, XII, 81, št. 38. — [196]) Cod. B 139, f. 11 k letu 1321: „... prüder sand Franciskenorden ... in dem dorf ze Gorcz gesezzen". — [197]) Cod. W 594, f. 81: „Goricie ante ecclesiam fratrum minorum". — [198]) Cod. B 139, f. 14'; cod. B 534, f. 146. — [199]) Archeogr. Triest., N. S., XIII, 388: „... in sacristia fratrum minorum in loco S. Marie in villa Goriz". — [200]) Cod. B 534, f. 348': „dem Franciscen closter zu Görcz". — [201]) Archeogr. Triest., N. S., XVI, 35: „... in sacristia ecclesie fratrum minorum de Goricia".

1363.,[202]) 1398.[203]) in 1399.[204]) — V vasi Gorici sta bili dve pokopališči, eno pri Veliki cerkvi,[205]) drugo pa pri Mali.[206]) Pri pokopališču Velike cerkve je stala leta 1482. neka lopa.[207])

V vasi Gorici je bilo dosti manj hiš, kakor v trgu (mestu). Razen hiš se omenjajo v vasi tudi skednji, vrtovi, vinogradi, njive in nasadi.

Tik trga v vasi Gorici je stala hiša, katero je leta 1398. dobil v fevd neki Primož iz Gorice. Pod to hišo so se nahajale hiše kovača Bratuša, Jurija Pupica in kovača Henrika.[208]) — Eno hišo z lopo na spodnjem trgu je leta 1471. dobil v fevd od goriškega grofa Leonharda Gašper, sin Petričev iz Kočevja. Ta hiša je segala zadej z vodnjakom do vrta dedičev Hanza Narrena, na drugi strani do vrta Prodolanerjevih dedičev, na tretji pa do hiše Antona vom Turn. Hišo so nekdaj varuhi sinov notarja Marka zastavili rečenemu očetu Petriču, nato jo je pa notar Nikolaj, sin notarja Marka, prepustil omenjenemu Gašperju.[209]) — Istega leta je dobil Vid iz Dornberga del dvora na trgu, ki je mejil ob zemljišče štacunarja Jakoba, potem ob zemljišče Petra Raphaela ter na eni strani segal tudi do njegovega zemljišča.[210])

Za cerkvijo sv. Hilarija in Tacijana je bil dvor, katerega sta leta 1384. dobila v fevd bratranca Jurij in Henrik, pisarja v Gorici. K temu dvoru je spadalo osem njiv.[211]) Leta 1398. je oboje dobil v fevd Henrik iz Orzona od goriškega grofa Henrika,[212]) leta 1501. pa Andrej iz Orzona od kralja Maksimilijana.[213]) — Leta 1471. se omenja v neki listini župnišče v vasi Gorici. Blizu njega je bil dvor, v katerem sta bivala kovač Klement in črevljar Marin. Ta dvor je rečenega leta dobil Ambrož Pipo v fevd od goriškega grofa Leonharda.[214])

Za frančiškanskim samostanom je stal neki drug dvor, katerega je leta 1398. dobil v fevd Bartolomej iz Moše.[215]) — En dvor se je nahajal tik imenovanega samostana pod Grabnom ali Grapo. Leta 1399. ga je z vinogradom vred, ki je zraven spadal, dobil Tomaž Prodoloner v fevd od goriškega grofa Henrika.[216]) Ta dvor z vinogradom je bil nekaj let prej last rihenberških gospodov. Leta 1370. ga je

[202]) Archeogr. Triest., N. S., XVI, 348. — [203]) Cod. W 718, f. 7: „cze Görcz hinder dem chlöster". — [204]) Cod. W 718, f. 5: „cze Görcz . . . vnder dem Graben bey dem chlöster". — [205]) Izvestja, XII, 78, št. 32 k letu 1351: „in villa Gorizia apud cymiterium maioris ecclesie sub Babulum". — [206]) Ibid., 68, št. 15 k letu 1325: „in villa Gorizie in cimiterio ecclesie minoris". — [207]) Ibid., 139, št. 79: „in suburbio ante logiam penes cimiterium ecclesie parrochialis Goricie". — [208]) Cod. W 718, f. 10'. — [209]) Or. 1471, december 10 in reverz z dne 11. decembra istega leta. — [210]) Or. 1471, december 13: „ain tail des hofes am placz". Ta „placz" je bil brez dvoma v vasi Gorici, kar se da sklepati iz tega, da so rečeni dvor obdajala le zemljišča, ne pa hiše. — [211]) Cod. B 534, f. 50. — [212]) Cod. W 718, f. 6. — [213]) Izvestja, XII, 148, št. 93, kjer naj se besede „za cerkvijo sv. Klare" popravijo tako, da bode stalo „za cerkvijo sv. Hilarija". — [214]) Or. 1471, november 25. — [215]) Cod. W 718, f. 7. — [216]) Cod. W 718, f. 5: „. . hof cze Görcz gelegn ist vnder dem Graben bey dem chlöster".

Ulrik iz Rihenberga dal v fevd Hanzu Judu z Gorice.[217]) Leta 1471. je neki drug Tomaž Prodoloner dobil imenovani dvor z vinogradom v fevd od goriškega grofa Leonharda.[218]) — Pri Grabnu je bil en vinograd, katerega sta leta 1384. dobila v fevd bratranca Jurij in Henrik, pisarja v Gorici.[219]) — Na Grabnu v vasi je bil vrt, katerega je leta 1471. dobil v fevd Nikolaj, sin rajnkega notarja Marka iz Gorice.[220])

V nekem viru se omenja Zunanji Graben. Leta 1367. je goriški grof Majnhard dal v fevd Nikolaju Summereckerju in njegovemu enako imenovanemu sinu v fevd eno hišo in pa zraven ležečo brajdo na notranji strani Zunanjega Grabna v Gorici.[221])

Pri Razpotju (Wegschayd) v vasi Gorici je stala hiša v kateri je leta 1398. prebival kovač Hainc, meščan goriški, in jo je tudi takrat dobil v fevd. Na eni strani te hiše je bila Primoževa hiša, na drugi pa Križmanova.[222])

V vasi Gorici se je nahajal neki kraj, kateremu so Tanela rekli. Tu sta bila dva fevda, katera je neki Daniel leta 1330. prodal Henriku, pisarju v Gorici. Prvi fevd je obsegal travnik, vinograde in oranico, drugi pa tri polja.[223]) — Istega leta sta brata Rizard in Walchon, sina rajnkega Walchona de la Turre, odstopila svojemu bratu Henriku dve njivi in pol »in Tanela Goricie«, katerih meje so bile na eni strani polje Lipa iz Gorice, na drugi polje pisarja Alberta, na dveh straneh pa javne poti. Za to sta pa dobila od rečenega Henrika tri polja, ki so se nahajala tudi »in dicta Tanela«, dve pod bregom, eno pa nad bregom. Meje prvega polja so bile na eni strani polje Rudolfa, brata rečenega Alberta, na drugi pa posestva Henrika, sina rajnkega Zetha iz vasi Gorice. Drugo polje je segalo na eni strani do posestva Odolrika, Mileith imenovanega, iz Gorice, na drugi pa do javne poti. Tretje polje je mejilo na eni strani ob posestvo rečenega Alberta, na drugi pa ob posestvo, česar lastnik je bil Zvan Zlatolasec.[224])

V vasi Gorici je bilo še več drugih hiš in zemljišč, katerih lega nam pa ni znana. Tu je bila hiša, katero je leta 1303. Konrad, sin rajnkega Wadlarja (Fidelarja) iz Gorice, odstopil grofu Albertu s prošnjo, da bi jo ta dal v fevd svojemu služabniku Ulriku, kar se je tudi zgodilo. Ta hiša se je nahajala med hišo Konrada Cholbila in dvorom, katerega je imel Bajnica, sin rajnkega notarja Frančiška iz Gorice.[225]) Ker je pa

[217]) G. di Sandagra (Archivio Veneto, XV, 149, št. 1) je ponatisnil listino z dne 27. aprila 1370. V njegovem ponatisu, ki je poln napak, čitamo, da je rečeni Ulrik dal Hanzu Judu v fevd „ain (einen) hoff und ain (einen) weingarten, der pei dem hoff gelegen ist ze Gorcz und (under) den (dem) Graben bei den (dem) cholost (chloster)". Besede v oklepajih so moji popravki, posneti iz listine z dne 30. junija leta 1370 v cod. W 718, f. 5. — [218]) Or. 1471, december 6, cod. B 534, f. 37'. — [219]) Cod. B. 534, f. 20'. — [220]) Or. 1471, december 4, cod. B 534, f. 43: „za Goricz in dem dorff an dem Graben". — [221]) Or. 1367, julij 9: „innerhalb des auzzern Graben ze Göricz". — Cod. W 584, f. 114; f. 105'. — [222]) Cod. W 718, f. 7. — [223]) Izvestja, XII, 70, št. 18. — [224]) Ibid. 71, št. 20. — [225]) Cod. W 591, f. 51' in 81.

imenovani Ulrik kmalu potem umrl, je prosila njegova mati Galicija, da bi grof dal rečeno hišo v fevd njegovemu vnuku, kateremu je bilo tudi Ulrik ime. To se je izvršilo leta 1305.[226]) — V vasi Gorici je imel leta 1323. pisar Henrik svoj dvor,[227]) kovač Orvecell leta 1325. svojo hišo,[228]) Ulrik Lip okoli leta 1341. tri nasade,[229]) kovač Lovrenc iz Vertojbe pa leta 1364. tudi svojo hišo.[230]) — Leta 1384. sta bratranca Jurij in Henrik, pisarja v Gorici, z reverzom potrdila, da jima je goriški grof Majnhard dal v fevd v vasi Gorici prvič en nasad z dvema njivama, kateri sta obdelovala Seifrid in Janez Mevlica, potem eno zemljišče in tri njive ter en nasad pri Henrikovem dvoru.[231]) Jurij iz Orzona je leta 1391. v svoji oporoki prepustil svoji soprogi Benenudi svoj skedenj z vrtom v vasi Gorici.[232]) En dvor v vasi Gorici so imeli rihenberški gospodje v svoji lasti. Pod tem dvorom se je razprostirala kmetija, katero je leta 1398. Ulrik Teniker dobil v fevd.[233]) Istega leta je Friderik Finkenberger dobil v fevd en skedenj, ki je stal v vasi Gorici tik Črnigojeve hiše, ter en vrt, katerega je imel krznar Ulrik, pa tudi še neki drug skedenj, ki se je nahajal med hišo kovača Lamberta in hišo imenovanega krznarja Ulrika.[234]) — V vasi Gorici je imel ondotni opat svoj hlev. Med tem hlevom in Gregorijevim dvorom se je nahajala brajda, katero sta leta 1399. dobili v fevd Ana in Katra, hčeri vratarja Frica iz Gorice.[235]) — En dvor, ki je mejil na eni strani na Špitalerjevo brajdo, na drugi pa na posestvo Ivana Rewhlina, je imenovanega leta dobil v fevd goriški pisar Martin.[336]) Goriški grof Ivan Majnhard je leta 1411. podelil Andreju Wollu v fevd en dvor v vasi Gorici, ki je segal spredaj proti vodnjaku do javne poti, na drugih straneh pa do hiše mlinarja Petra, do hiše mesarja Martina in do Hermanove poti.[237]) V vasi Gorici je imel Ivan Mislenčič pol kleti, katero je pa leta 1449. podelil cerkvi v Št. Petru.[238]) En drug dvor v vasi Gorici, ki je stal tam, kjer je nekdaj rajnki notar Marko dal postaviti hišo, je leta 1471. dobil od goriškega grofa Leonharda v fevd notar Nikolaj, sin rečenega Marka.[239]) Eno hišo v vasi Gorici, ki se je zgoraj dotikala hiše Fridla Hunta, spodaj pa hiše neke Enlhe, je istega leta dobil v fevd Ambrož Pipo. Še prej sta jo imela rajnki Jakob Mucz in pa Tybolt.[240]) Leta 1472. je goriški grof Leonhard dal v fevd Wolfgangu, sinu rajnkega štacunarja Jakoba, en dvor v vasi Gorici, ki je segal do hiše nekega Hanselina, potem do hiše, katero je imel Barba Zimec, ter do javne poti.[241])

226) Cod. W 594, f. 51' in 81'. — 227) Izvestja, XII, 63, št. 8. — 228) Ibid., 67, št. 14. — 229) Cod. W 794, f. 58. — 230) Izvestja, XII, 98, št. 42. — 231) Cod. B. 534, f. 50, 50'. — 232) Izvestja XII, 82, št. 38. — 233) Cod. W 718, f. 2'. — 234) Cod. W 718, f. 1. — 235) Cod. W 718, f. 4'. — 236) Cod. W 718, f. 14. — 237) Or. 1411, januar 29; Cod. B 534, f. 29. — 238) 1449, julij 8, R. 2. — 239) Or. 1471, december 4; cod. B 534, f. 43'. — 240) Or. 1471, november 25; cod. B 534, f. 42. — 241) Or. 1472, januar 9; cod. B 534, f. 59'.

V mnogih slučajih se v virih omenja, da se je nahajala kaka hiša ali pa kako zemljišče v Gorici, ni pa rečeno, je li to bilo v mestu ali pa v vasi Gorici. Gledé na to, da v trgu, oziroma v mestu ni bilo njiv in vinogradov ter le kak posamezen vrt, si lahko mislimo, da so stale hiše, pri katerih so se nahajali vinogradi in njive, v vasi Gorici.

V Gorici je bila leta 1312. neka hiša z vinogradi in vrtovi, katero je neki Lip dobil v fevd od grofa Henrika. To hišo, v kateri je nekdaj prebival Testa, Lipov stric, je imel nekoliko časa v svoji lasti Nikolaj sin rajnkega Diezlina z Vogerskega.[242]) — Neka brajda se je nahajala med zemljiščem rihenberških gospodov in zemljiščem Riczharta vom Turn, neka druga brajda pa med brajdo krojača Konrada in brajdo Bernarda, sina rajnkega Lenarta. Obe brajdi je leta 1366., dobil v fevd grofov kuhar, mojster Wolflein,[243]) leta 1398. Henrik iz Kormina in njegova soproga Lucija,[244]) leta 1471. Mihael Bruederle[245]) in potem še leta 1501.[246]) — Bratranca Jurij in Henrik, pisarja v Gorici, sta leta 1384. dobila v fevd dvor s stolpom, hišami in vrtovi v Gorici.[247]) Leta 1378. je Grazcel iz Gorice prodal grofu Frideriku iz Ortenburga en dvor v Gorici za 42 mark beneških šilingov.[248]) Kovač Pavel je dajal od neke brajde, ki se je nahajala v Gorici, vsako leto po dva starja pšenice, kar čitamo v neki oporoki iz leta 1391.[249]) V Gorici je leta 1391. imel svojo hišo notar Matija, sin rajnkega notarja Perinija.[250]) Jurij, sin rajnkega mesarja Martina iz Gorice, je leta 1394. za 59 mark šilingov prodal svojemu bratu Osvaldu svojo hišo v Gorici.[251]) L. 1398. je dobil Frid. Finkenberger od grofa Henrika v fevd en skedenj in en vrt v Gorici pri hiši Franka Tuska, potem en vrt, kateri je bil prej v posesti krznarja Ulrika ter en skedenj pri hiši kovača Lamprehta in hiši krznarja Ulrika.[252]) Istega leta je rečeni grof dal v fevd Žvanu Rewhlinu iz Gramogliana nekoliko njiv, katere je imel v Gorici.[253]) Štacunar Ivan in njegova soproga Katra, hči rajnkega brivca Kunca, sta leta 1398. dobila v fevd hišo v Gorici, ki je mejila na eni strani ob Pečakarjevo hišo, na drugi pa ob hišo Mihaela, sina mlinarja Nikolaja. Prejšnji lastnik Ivanove hiše je bil omenjeni Kunc in kaže se, da je Ivan priženil.[254]) V Gorici je imel leta 1412. plemeniti Henrik de Orzono svojo hišo,[255]) leta 1421. Hadmar, sin rajnkega Antona de Eberstayn,[256]) leta 1461. notar Vid Pernawer, sin rajnkega Konrada de Pernawer,[257]) leta 1471. pa notar Ivan, sin rajnkega Ivana Ketnerja iz Gorice.[258]) Tega leta je goriški grof Leonhard dal Joštu

[242]) Cod. W 43, f. 216' — [243]) Cod. W 594 f. 160 — [244]) Cod. W 718, f. 8 — [245]) Or. 1471, december 13., cod. B 534, f. 56'; Izvestja, XII, 127, št. 71 — [246]) Izvestja, XII, 147, št. 92 — [247]) Cod. B 534, f. 30. — [248]) Or. 1378, december 5. — [249]) Izvestja, XII, 81, št. 38. — Kovač Pavel je prebival v vasi Gorici (Izvestja, XII, 98, št. 42.) — [250]) Ibid., 101, št. 47. — [251]) Ibid., 103, št. 49. — [252]) Cod. W 718, f. 1. — [253]) Cod. W 718, f. 3. — [254]) Cod. W 718, f. 6. — [255]) Izvestja XII, 108, št. 55. — [256]) Ibid., 109, št. 56. — [257]) Ibid., 123, št. 64 — [258]) Ibid., 126, št. 73.

hinter der Vesten v fevd tri njive in tri kmetije v Gorici.[259]) Nekoliko dni pozneje je Hanz iz Kormina dobil v fevd od rečenega grofa en vrt v Gorici, katerega je obdeloval neki Ivanič, potem še en vrt, katerega je imel Pavle iz Gramogliana, ter en nasad, kjer je Bratuš prebival.[260]) V Gorici je imel svojo hišo z lopo neki Oschfrorich, ki pa je bil leta 1482. že mrtev.[261]) V neki listini iz leta 1487. se omenja, da se je v Gorici nahajala hiša goriškega grofa Leonharda.[262]) V Gorici je stala hiša plemenitega Federika de Atims, kancelarja goriškega, ki je živel proti koncu 15. stoletja.[263]) (Dalje.)

Je li bil Mokronog kdaj mesto?

Spisal *Ivan Steklasa.*

Konrad Črnologar je hotel v neki kratki razpravi v Mitth. d. Musealvereines f. Krain l. 1900, str. 39—40 dokazati, da je bil Mokronog nekdaj mesto. V višnjanskem mestnem arhivu je našel neko sicer nevažno listino s pečatom mokronoške občine iz l. 1781. Po tem pečatu sodeč je sklepal, da je bil Mokronog nekdaj mesto, češ da kaže to napis na pečatu izrecno, in da to trdi tudi Valvasor.[1]) Kaj je na tem resnice?

Mokronog je vrlo staro selišče. Že davno pred Rimci je bil ves ta kraj naseljen. Za dokaz so nam predmeti, izkopani v okolici mokronoški. Tudi v samem Mokronogu je bilo staro selišče tam, kjer stoji zdaj mokronoški grad. Sčasoma je nastalo okoli utrjenega selišča pod bregom novo selišče, ki je moralo biti za vlade Rimcev že prav znatno. Kako so ga zvali Rimci, pa ni nikjer zapisano, in vendar je moralo imeti poleg svojega prvotnega imena tudi latinsko, kakor nekatera druga selišča ob cesti Trebnje (Praetorium Latobicorum) do Škocijana (Crucio) in dalje do Drnovega (Neviodunum). Latinsko ime »Madipedium« je brez dvoma kasnejši doslovni prevod slovenskega imena Mokronog ali pa nemškega Nassenfuss. Okoli Mokronoga se je našlo mnogo rimskih novcev in tudi veliko drugih starin med Mokronogom in Škocjanom. Kaj se je zgodilo s tem seliščem na početku srednjega veka, je težko določiti, ker se sploh nikjer ne imenuje. Trpelo je gotovo veliko, kajti nahajalo se je blizu glavne rimske ceste, po kateri so se valile barbarske trume proti Italiji. S porazom Mažarov l. 955 so prenehale vse te nadloge. Po teh burnih časih je prišel ves mokronoški

[259]) Or. 1471, december 4. — [260]) Or. 1471, december 13. — [261]) Izvestja, XII, 138, št. 78. — [262]) Ibid., 141, št 83. — [263]) Ibid., 144, št. 89.

[1]) Valvasor XI, 406.

kraj pod Savinjsko marko. Najvažnejše selišče v Savinjski marki, kolikor se je raztezala po Kranjskem, je bilo Škrljevo, posestvo seliških grofov. Imenuje se že l. 1044 kot posestvo blažene Heme.[2]) Valvasor trdi,[3]) da je spadal pod oblast omenjene grofice tudi Mokronog, toda ime tega selišča ni zapisano v nobeni listini tedanjega časa. Mogoče je le, da so se vsa posestva seliških grofov okoli vode Mirne, med njimi tudi Mokronog, razumevala pod imenom Škrljevo.

L. 1215 se imenuje Mokronog prvikrat. Koroški vojvoda Bernhard je imel tukaj svoje imanje (praedium).[4]) Potem se imenuje Mokronog v neki beležki o potovanju koroškega vojvoda Ulrika III. l. 1256. Takrat se je vračal ta vojvoda iz Topuskega na Hrvatskem v Labud po cesti skozi Metliko in Trebnje in od tukaj skozi Mokronog na Zidani most, Celje in ob Paki dalje.[5]) Mokronog je bil torej že takrat važna točka ob cesti Zidani most - Trebnje.[6]) L. 1256 se imenuje Mokronog utrjen grad (castrum).[7]) L. 1265 se omenja Mokronog, in sicer v drugič, kot utrjen grad.[8]) Tudi l. 1288 se navaja Mokronog kot utrjen grad.[9]) Treba pa razlikovati od današnje mokronoške graščine grad istega imena pri Trebelnem, ki leži zdaj v razvalinah. Tukaj so se naselili okoli polovice 12. veka gospodje Mokronoški (de Nazzenfuz) iz današnje Würtemberške. Kot pričo nahajamo v neki listini Alberta Mokronoškega že l. 1143.[10]) Ta grad so imenovali kesneje Gorenji Mokronog, za razliko od Dolenjega Mokronoga; ni bil pa v nobeni zvezi z današnjim mokronoškim gradom in trgom. Imeniten pa je bil, ker je imel svojo lastno deželsko sodnijo do konca 16. veka.

Prvikrat se imenuje Mokronog kot trg (forum) l. 1280.[11]) Mokronog je bil tedaj že leta 1280 trg ter je moral meti že takrat svoje pravice. Kakšne so bile te pravice, izvemo deloma iz kesnejših listin, kajti prvotna ustanovna listina o povišanju selišča Mokronoga na trg se ni ohranila. Dali pa so jo Mokronožanom krški škofje kot lastniki graščine in selišča. Vsekakor pa so morale biti trške pravice zagotovljene Mokronožanom že v ustanovni listini ter se menda niso mnogo razlikovale od pravic, ki so jih potrjevali sčasoma krški škofje zaporedoma počenši od novega veka naprej. Starejši zapiski o tem se niso ohranili. V listini iz l. 1280 se te pravice niti ne omenjajo. Šele l. 1464 izvemo iz listine, napisane v samostanu pleterškem, da je imel trg Mokronog že takrat posebne pravice.[12]) Popis teh trških pravic pa imamo šele iz

[2]) Dr. Fr. Kos, Gradivo za zgodovino Slovencev III, št. 92. — [3]) Valvasor, XI, 408. — [4]) Zahn, Codex Fris., I, 120.; Jaksch, Monumenta Carinthiae, IV, 70–71. — [5]) Schumi, Archiv für Heimatkunde, II, 83. — [6]) Dolenjske Novice l. 1914, št. 10. — [7]) Jaksch, Monumenta Carinthiae, IV, 490–491. — [8]) Schumi, Urk. u. Regest., I, 268; Jaksch, Monumenta Carinthiae, IV, 621–623. — [9]) Mittheil. d. hist. Vereins f. Krain l. 1861, str. 15. — [10]) Schumi, Urk. u. Regest., I, 90. — [11]) Izvirnik listine se nahaja v krškem škofijskem arhivu. Zdaj [illegible] Nro. 209. — [12]) Mittheilungen d. Musealvereins f. Krain, Letnik 14., str. 69.

l. 1531. Izza tega so jih potrjevali krški škofje vse do l. 1616. ko so prodali ta trg z graščino Josipu Mahorčiču.[13]) V vseh teh listinah se imenuje Mokronog le trg in nikjer kot mesto. Tudi v popisu vsega cerkvenega premoženja na Kranjskem l. 1526 po tedanjih deželskih sodnijah se Mokronog ne navaja kot mesto s posebno deželsko sodnijo, nego je uvrščen pod deželsko sodnijo mokronoške graščine.[14]) Iz srednjega veka sta se nam ohranili tedaj le dve listini, v katerih se imenuje Mokronog trg. V vseh listinah novega veka, kolikor nam jih je dozdaj poznato, se navaja Mokronog vedno le kot trg in nobenkrat kot mesto. Vsa starejša kranjska mesta razen Tržiča (1537) so dobila svoje diplome v srednjem veku, a med njimi bi moral biti tudi Mokronog, če bi bila Valvasorjeva zgoraj omenjena beležka resnična. Zato pa tudi Valvasor ne navaja za svojo trditev nobenega dokaza, ker ga sploh ni bilo. Zapisal je le ljudsko govorico o mokronoškem meščanstvu, ki jo je bržkone slišal, ker je imel Mokronog kot trg ob Valvasorjevem času svoje posebne pravice, podobne pravicam nekih mest ter so se tudi Mokronožani vsled tega zvali meščani (cives). Če pa kdo misli, da je morda takšna diploma zgorela v strašnem požaru, ki je zadel Mokronog l. 1681 ter se jej tako zatrl sled za vselej, se moti, kajti ohranil bi se bil gotovo prepis, ali kakšna beležka o njem, četudi bi zgorel izvirnik. Na take spise se je silno pazilo, in ni mogoče, da bi bil izginil brez vsakega sledu; ko bi bil sploh kdaj obstojal. Da je bil Mokronog kdaj mesto, nimamo tedaj v dozdaj nam poznatih listinah nobenega dokaza.

Vrnimo se k omenjenemu pečatu trga Mokronoga po opisu Konrada Črnologarja. Le ta je prav lep in zanimiv. Pritisnjen je na rudeč vosek, je popolnoma okrogel ter ima v premeru 88 *mm*. Med dvema točkastima črtama se nahaja napis z velikimi početnimi latinskimi črkami: † S. CIVITATIS . . N . . ASN . FVES . . Na pečatnem polju brez ščita se nahaja podplat leve noge. Prostor na okoli je urešen z rastlinskimi črteži. Pečat ni popolnoma odtisnjen, ker je bilo premalo voska na eni strani. Poleg pečata je napis na desni strani: N. Richter und Rath alda.

Ravno takšne tri pečate sem zasledil jaz v novomeškem kapiteljskem arhivu na listinah, ki so mnogo starejše od zgoraj imenovane. Pečati na rudečem vosku so na vseh treh listinah vrlo dobro ohranjeni, posebno še na poslednji listini in tudi napis na vseh treh v celoti: † S. CIVITATIS . IN . NASNFVES. Prva listina[15]) (prezentacijska listina za vikarja Ivana Walle) s tem pečatom je napisana v Mokronogu 20. aprila 1646. Izdali so jo gospoščina, tržani (meščani) in občina obzidanega selišča Dolenjega Mokronoga (Dominium, Cives et Communitas oppidi Inferioris Nassenfues). Listina je napisana v latinskem jeziku; pod pečatom pa je napisano v nemškem jeziku: N. Richter und

[13]) Mittheilungen d. hist. Vereins f. Krain. L. 1853, str. 19—23. — [14]) A. Koblar, Izvestja l. 1895, str. 200—201, 239, 240. — [15]) Fasc. XXIX Nro. 1.

Bürgerschaft alda. Od tega pečata na levo se nahajata po redu dva mala pečata tudi na rudečem vosku, eden z grbom Jakoba Mahorčiča, drugi pa z grbom Ernesta Mihaela Scherenburga, vlastelinov mokronoškega grada. Druga listina,[16]) tudi prezentacijsko pismo za župnika Ivana Jakoba Schrotta, je bila napisana v gospoščini in trgu Mokronogu (in der Herrschaft und Markt Nasenfues) 29. decembra 1677. Desno od občinskega pečata je napis: N. Richter und Rath des Markt Nasenfues (N. sodnik in svet trga Mokronoga), a na levo je majhen pečat na črnem vosku ter poleg na levo podpis: Maria Margaretha Khaysellin, Freifrau Wittib (Marija Margareta Kajzelova, baronica vdova). Leta je prezentirala zajedno z občino novega župnika. Na tretji listini,[17]) pisani v nemškem jeziku 7. marca 1743, se je ohranil najbolje občinski pečat. Tudi to je prezentacijsko pismo za župnika Josipa Widmayerja. Pod pečatom je napis: N. Richter, Rath und Gemeinde (N. sodnik, svet in občina).

Pred vsem imamo dokazano, da so pečati na vseh štirih listinah enaki in z istim napisom. Črnologar misli, da je pečatnik iz 14. veka, kar je prav verjetno, ker je bil Mokronog že zdavnaj prej samostalna trška občina ter je mogla rabiti tudi svoj pečat. Ker manjka na pečatu ščit, se mora smatrati noga na pečatniku le za navadno znamenje na pečatu in ne kot grb (takozvani govoreči grb, iz katerega razločno čitamo ime dotičnega kraja). V listini višnjanskega arhiva se navaja, da je omenjeni pečat veliki. Iz tega sledi, da so imeli takrat že tudi mali pečat za spise manje važnosti. V prvih treh listinah se ne omenja mali pečat, bržkone ga takrat še niso imeli. Kdaj je dobil Mokronog svoj pečatnik, se pa ne da določiti. Vsekakor pa je bilo nekakšno posebno odlikovanje za osebe in kraje, če so smeli rabiti svoje pečate. Obenem se je vselej tudi določilo, na kakšnem vosku se sme pečatnik pritiskati. To pravico so vsi lastniki pečatov skrbno čuvali in strogo pazili na vsako zloporabo s pečatom. Vsekakor je dobil Mokronog to pravico že v srednjem veku, ko je najlepše procvel. Po izreku »civitas« pa ne smemo sklepati, da je bilo dotično selišče, ki je imelo na pečatu ta naslov, tudi zares mesto. Civitas pomeni v kasnejši latinščini selišče s posebnimi pravicami za razliko od drugih selišč. Tako je imel tudi Mokronog svojo samostalnost, svojo upravo in svojo sodnijo. Na čelu vse uprave in sodnije je bil sodnik, glavar v občini s svojimi prisedniki (svet). Vendar pa je bila sodnikova oblast v Mokronogu omejena, bil je podložen deželski sodniji mokronoške graščine glede uprave in sodnije tudi v prvih prizivnih zadevah, ker Mokronog ni bil deželnoknežji trg, ki bi sicer spadal s svojimi prizivi pod vicedomsko oblast v Ljubljani. Sodil pa je sodnik v vseh častnih zadevah in prestopkih ter celo zločinih do štirih mark vrednosti (14⅔ gold.) popolnoma samostalno. Na življenje in smrt pa ni imel pravice soditi; to pravo je spadalo na deželsko sodnijo mo-

---

[16]) Fasc. XXIX, No. 2. — [17]) Fasc. XXIX, No. 1.

kronoško. Novo mesto na pr. pa je imelo kot mesto vse pravice deželske sodnije. Sicer pa najbolje pobija trditev Črnologarjevo glede naziva mesta naša zgoraj navedena druga listina, v kateri se izrecno omenja, da je napisana v gospoščini in t r g u Mokronogu, in kjer stoji podpis pod pečatom: N. sodnik in svet t r g a Mokronoga. Na pečatu iste listine imamo napis civitas, kar tolmači Črnologar za mesto, a v sami listini zovejo sodnik in prisedniki Mokronog trg, kar je tudi čisto pravilno. Zanimivo je, da se zovejo v listini iz l. 1646 mokronoški tržani »cives« in občina obzidanega mesta (oppidi). Mokronog je bil namreč takrat obzidan. Vsled tega se zovejo tržani mesto »cives« tudi večkrat »oppidani«; vendar pa ni da oppidani morajo biti pravi meščani ali tržani (cives), kajti oppidum omeni v latinskem jeziku vsako obzidano selišče, recimo tabor, ki sicer ni da mora imeti posebnih pravic. Tak primer imamo precej v bližini Mokronoga, namreč Šent Rupert, ki je bil tudi obzidan (pravzaprav le cerkev) in se je zval oppidum.[18]) Vendar je ostal Šent Rupert navzlic pridevku oppidum do današnjih dni le selska občina. Mokronog pa je bil vse do polovice 19. veka samostalna trška občina s posebnimi pravicami, in slobodni tržani so se med seboj zvali navadno meščani — purgarji, kakor se še zdaj dražijo v svoji šegavosti, kajti Mokronog je zdaj, četudi trg, navadna selska občina brez vsakih posebnih pravic.

Slovstvo.

Referati.

Traversa, Eduard, Dr. Die friaulische Lehengerichtsbarkeit bis zur Unterdrückung des Patriarchates von Aquileia durch Venedig (1420). Ester Teil. Wien u. Leipzig, (Manz), 1916. 8° VII., 100 str.

Vsled svoje geografske lege je imel oglejski patriarhat od nekdaj važno vlogo. Naslanjali so se nanj papeži in cesarji, Italijani, Nemci in Slovani. Vsled velike samostojnosti so posegali patriarhi za dobe slovanskega bogosl tedanje razmere in so vzdrževali v najobčutljivejših dobah še vedno nekak modus vivendi med Rimom in Carigradom — vsaj na zunaj. Spričo teh dejstev je umevno, da se je razvilo na njihovem teritoriju pravo posebne vrste, ki je imelo tudi specijelno upravo in sodno postopanje. O tem razpravlja T. v svoji knjigi. Ker se je držal izključno samo listin, so njegove trditve seveda dobro podprte. Velika zasluga gre pisatelju, da se ni omejeval samo na tiskane zbirke listin, ampak tudi na rokopisne; teh je predelal 14, tiskanih 9 zbirk. — V tem specijelnem vprašanju je torej storjen nedvomno korak naprej. Pogrešamo pa vsestranosti v tem delu. T. pozna samo Italijane in Nemce, vpliv italijanskih mestnih republik in bivših nemških enklav; o Slovanih molči. To poglavje bodemo morali pač dodati Slovenci. — *M.*

[18]) Dolenjske Novice l. 1915 št. 37.

Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino. Urejajo prof. A. Kaspret, dr. Fr. Kidrič, vseučil. prof. dr. R. Nachtigall. I. letnik. Ljubljana, Kleinmayr & Bamberg. 1918.

Požrtvovalnosti naših slovenskih učenjakov in prijateljev slovenske znanosti se je posrečilo ustanoviti list, namenjen negovanju našega jezika, kulture in zgodovine. Kar so možje obljubili, to so izpolnili. Pred nami je vrsta velevažnih razprav, katerih vsaka podaja več novih vidikov in rezultatov. Prof. dr. R. N a c h t i g a l l piše o latinskem delu brižinskega rokopisa; posebno važni so pripiski za določitev postanka in domovine slovenskih odlomkov. To je nadaljevanje študij, ki jih je napisal v Časopisu za zgodovino in narodopisje. Pisatelj prihaja do zaključka »da so pisani slovenski odlomki med l. 972.—983., natančneje okrog 975. v območju središča koroške brižinsko - slovenske posesti« in da je bil pisec knjige tedanji brižinski škof Abraham; poudarja pa, da so potrebne nadaljne študije na podlagi vsega kodeksa. — Dr K i d r i č podaja I. del svojih prispevkov in opomb k zgodovini reformacije na Slovenskem: Ungnad v prognanstvu. V tej študiji izpopolnjuje dosedaj splošno znane podatke.

Prof. L. H a u p t m a n n se je lotil naše starejše zgodovine. Staroslovenska družba in njeni stanovi so mu predmet velevažnih preiskavanj, iz katerih zvené pozni glasovi slovenske preteklosti in nam pripovedujejo o krotkih predprednikih - sužnjih, ter izvaja, kako častna da je bila križeva pot do narodne samosvoje.

Dr. M. K o s poroča »O nameravani ustanovitvi škofije v Gornjem gradu leta 1237.« Pobuda je prišla od oglejskega patriarha; na to je dal papež Gregor IX. naročilo tržaškemu in novograjskemu škofu, naj mu pošljeta podatkov o razmerah pičanske škofije, ki naj bi se premestila, oziroma namesto nje ustanovila nova dieceza. To so bile dosedaj znane stvari; ne pa, kaj sta odgovorila oba škofa. Iz teh podatkov zaznamo, da je patriarh že določil primerne dohodke nameravanemu škofu.

Prof. K a s p r e t prispeva nov podatek k rodovniku F. Prešerna. Že l. 1579. je imel na Vrbi Boštjan Prešern svojo domačijo.

Prof. M. R e š e t a r in dr. R a m o v š sta obelodanila seznam Jagićevih spisov iz zadnjih deset let kot nadaljevanje Fr. Pastrnekovega »Bibliografický soupis literární činnosti prof. V. Jagiće« v Zborniku u slavu Vatroslava Jagića«. —

Dr. R a m o v š poroča o »Delu revizije za Dalmatinovo biblijo«, ki ga je izvršilo v Ljubljani l. 1581. enajst mož; svoja izvajanja podpira s snimki po izvirniku.

Dr. Ivan G r a f e n a u e r razpravlja »O Vodnikovi pesniški zapuščini in o dosedanjih izdajah njegovih pesmi«, a dr. Fr. K o s »O ustanoviteljih Zatiškega samostana«. To so Henrik Pris de Buckes († po l. 1166), Dietrik († 1145) in Marchalm de Cirnina († ok. 1165).

Dr. I. P r i j a t e l j pojasnjuje »Zakaj sta si prišla navzkriž Vraz in Trstenjak?«, dr. Fr. K i d r i č pa poroča o primerku Linhartove nemške drame »Miss Jenny Love«, ki ga hrani dunajska dvorna knjižnica ter o korespondenci izza dobe reformacijskega protestantizma v »skupnem heneberškem arhivu« v Meiningenu, kjer [illegible] dva svežnja (35 listov).

Dr. A. B r e z n i k je napisal lep nekrolog »očetu slovenske fonetike« o Stan. Škrabcu, dr. R a m o v š nudi pregled »Slovenistika v Jagićevem Archivu«

für slavische Philologie« in dr. J. Šlebinger zaključuje I. letnik z »Bibliografijo jezikoslovnih spisov za l. 1913—1918«.

Iz tega pregleda je povzeti 1. da so se zbrali na delo okoli tega »Časopisa« najboljši možje, nositelji zvenečih imen in solidne učenosti in 2. da so napolnili prvi letnik z razpravami trajne vrednosti. *M.*

Acta comitialia regni Croatiae Dalmatiae Slavoniae, vol. II. Zagreb 1915; vol. III. Zagreb 1916; vol. IV. Zagreb 1917. (Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, vol. 36, 39, 41). Uredil Ferdo Šišić.

Sedanji najboljši hrvaški zgodovinar prof. Ferdo Šišić nadaljuje znamenito delo: izdajo hrvaških saborskih spisov. Objavil je v tu naznanjenih treh knjigah (druga knjiga obsega 315, tretja 433 in četrta 256 številk) zelo veliko aktov, ki so bili dosedaj nepoznani; le malo dokumentov je že prej natisnil ogrski zgodovinar V. Frankói o zgodovini ogrskih in hrvaško-slavonskih deželnih zborov. V drugi knjigi so obelodanjeni akti za leta 1537—1556 z dodatkom k letom 1526—1539, v tretji za leta 1557—1577 in v četrti za leta 1578—1608 z dodatkom k letom 1573—1605.

Objavljeni akti obravnavajo ponajveč stvari hrvaških in slavonskih deželnih zborov, njihove sklepe, vrhutega pa tudi druge zadeve, ki so bile v zvezi s saborskimi razpravami, kakor nameščenje banov, njih delovanje, plačo banskih in kraljevskih čet, pobiranje izrednega vojnega davka, deželno brambo, ureditev hrvaške ter slavonske granice. V tem oziru je Šišićevo delo daleko popolnejše nego prej imenovani zbornik ogrske akademije in je jako važen pripomoček za notranjo hrvaško zgodovino omenjenega časa.

Izdajo aktov je priredil Šišić po Stievejevih načelih o ediciji novodobnih dokumentov, kar precej olajšuje rabo saborskih spisov, ki jih je nabral v zagrebških, budimpeštanskih in dunajskih arhivih. Delo pa pridobi še večjo vrednost, ker podaja zanesljive tekste in popravlja napake drugih tiskov. Vsaka knjiga ima jako skrbno sestavljen imenik krajevnih in osebnih imen. *Fr. K.*

Monumenta Habsburgica regni Croatiae Dalmatiae Slavoniae, vol. I, Zagreb 1914; vol. II, Zagreb 1916, vol. III, Zagreb 1917. (Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, vol. 35, 38, 40). Izdal Emil Laszowski.

Pri zbiranju materijala za hrvaške saborske spise je našel prof. Šišić mnogo drugih važnih aktov za hrvaško zgodovino, ki jih pa ni mogel v zborniku Acta comitialia uporabiti; zato je naročila hrvaška akademija znanemu raziskovalcu hrvaške prošlosti Emilu Laszowskemu, da jih objavi v posebni zbirki, ki ima gorenji naslov.

V to zbirko so sprejete odredbe in odloki habsburških kraljev ter osrednjih uradov na Hrvate, poročila raznih hrvaških dostojanstvenikov na kralja, dunajske in budimpeštanske urade, na kranjski in štajerski deželni odbor, poleg tega pa tudi precej zasebnih pisem.

V prvem zvezku je objavljenih 508, v drugem 518 in v tretjem 459 dokumentov večinoma popolnoma; nekateri manj važni akti so publicirani v obliki regestov. Prva knjiga obsega leta 1526—1530, druga 1531—1540 in tretja 1540—1554. Akti, ki so shranjeni ponajveč v ljubljanskih, zagrebških in dunajskih arhivih, obravnavajo razmerje med Habsburžani in Zápoljevo stranko, obrambo proti Turkom, poročila o turških vpadih, nasilja tujih vojakov, naselitev Uskokov okoli Žumberka, administrativne, davčne in fevdalne stvari. Ker se tedaj izdajatelj ni omejil na kako posebno snov, ampak je sprejel v svojo

zbirko sploh vse akte, ki so se mu zdeli važni, je objavljeni materijal kaj raznolik, njegova vporaba je pa deloma otežkočena, ker ni nobenega stvarnega kazala.

Iz tretjega zvezka naj omenim št. 457. v kateri kralj Ferdinand I. ustanavlja (1550 oktober 29. Dunaj) bolnico v Ljubljani na onem mestu, kjer stoji avguštinski samostan pri sv. Jakobu. Del dohodkov ljubljanskega samostana dobi samostan istega reda na Reki. Podložniki morajo odslej dajati davščine bolnici, kakor so jih doslej izročali samostanu. To listino navajam raditega, ker dokazuje Radics v »Zgodovini deželne civilne bolnice v Ljubljani« str. 10, da se je ustanova izvršila v l. 1555.

Želeti bi bilo, da se vprihodnjič v hrvaških regestih opuste nemška imena za slovenske kraje.

Radi pomanjkanja časa nisem mogel primerjati objavljenih aktov z originali, da bi mogel dognati, če so povsem pravilno prepisani. Vsaki knjigi je pridejan indeks osebnih in krajevnih imen. *Fr. K.*

Thallóczy - Barabás, A Frangepán család oklevéltára. Budapešta 1913, (Monumenta Hungariae historica, Diplomataria, vol. 38).

Ogrska akademija znanosti je vsled prizadevanja umrlega ravnatelja prejšnjega skupnega finančnega arhiva na Dunaju Ludovika pl. Thallóczyja izdala mnogo zbornikov, ki so jako važni pripomčki za jugoslovansko zgodovino (listine o zgodovini Blagajskih grofov, o dolenjeslavonskih županijah Dubica, Vrbas in Sana, o banatu Jajce, o odnošaju med Dubrovniško republiko in Ogrsko, o postanku vojaške granice, o srednjeveških odnošajih med Ogrsko in Srbijo, o življenju Nikolaja Zrinjskega). Tudi v gori imenovanem zborniku sta zbrala izdajatelja mnogo dosedaj neznanih aktov za zgodovino frankopanske rodovine. V uvodu obravnava Thallóczy zgodovinski razvoj furlanskih Frangepanijev, njih naselitev na Krku in naraščanje posestev krških knezov ter njihovega političnega ugleda do l. 1526. Privatne listine obsegajo leta 1454–1527 s 374 številkami, kraljevi diplomi pa leta 1209–1481 s 17 številkami. *Fr. Komatar.*

Propagandno slovstvo. Italijanske namere in zahteve glede naše rodne zemlje so pouzročile vrsto obrambnih spisov, ki so bili zvečine predloženi naši mirovni delegaciji in mirovni konferenci v Parizu ter merijo na to, da podpro pravilnost naših zahtev in pa trditev, da je zemlja, ki jo hočemo, res naša i po svoji zgodovini, i po kulturi i po naseljenosti slovenskega življa. Došlo je uredništvu dosedaj trinajst spisov, ki jih beležimo v nastopnih vrsticah.

1. **Spomenica Goriških Slovencev.** Gorica, meseca oktobra 1918. 8 strani. Cena 80 vin. Dokazuje, da so naseljeni na G o r i š k e m S l o v e n c i v sklenjenih masah; izvzeto je le mesto Gorica, kjer je tudi italijanski živelj zastopan in tvori približno polovico prebivalstva. Na Gradiščanskem prevladuje italijansko in furlansko prebivalstvo; nekaj občin je pa slovenskih: Biljana, Medana, Kozbana, Dolenje, Doberdob in Devin.

2. **Mémorandum présenté par les Slovènes du pays de Gorice au Conseil national de Ljubljana 1918.** — 7 strani. — Vsebina je bistveno ista, kakor v Spomenici pod št. 1.

3. **Dr. Dinko Puc**, avocat à Gorice. L a p r o v i n c e d e G o r i c e u n e t e r r e Y o u g o s l a v e. S. a. — 14 strani. V Gradiški in Tržiču so predo-

minamment italiens«, na Goriškem, v Sežani in Tolminu »il n' ya, sauf exception, que l' élément slovène.«

4. **Milko Kos**, docteur en lettres, La formation historique des limites linguistiques italo-slovènes. Lioubliana, 1919. — 10 strani. Dokaz, da so ohranili Slovenci v obče vse prvotno zasedene kraje in da so jezikovne meje danes bistveno iste, kakor tedaj.

5. **L' Istrie, terre Yougoslave.** Un mémorial du Conseil national Yougoslave pour l' Istrie méridionale. Lioubliana, 1919. — 14 strani. — Istra je kazala od nekdaj dvojno sliko: državnoupravno in narodno. — Avstrijskega ljudskega štetja ni moč priznavati. Spis preiskuje natančno dejansko razmerje med raznimi narodnostmi in prihaja do zaključka, da stanuje v Istri med 400.000 prebivalci 292.000 Jugoslovanov, torej približno dvetretjinska večina.

6. **Ferdinand Seidl.** La ligne de partage des eaux au Carse, ligne de démarcation. s. a. — 14 strani. Znani naš geolog se bavi z razvodjem na Krasu, ki tvori tudi narodnostno mejo in označuje (str. 2) točno smoter svojih izvajanj v kratkem stavku: »Le but spécial de ces lignes est de rappeler l' attention à la manière dont les Italiens ont transgressé, dans notre Carse, la ligne de démarcation fixée dans le pacte conclu selon le droit des gens.«

7. **L' importance économique — politique de Trieste.** — S. a. 3 strani. — Delež slovenskih dežel na trgovinskem obratu v Trstu tvori eno tretjino po statistiki l. 1913. Tedaj je znašal uvoz 2,314.000, izvoz pa 1,135.700 ton; ves obrat torej 3,449.700 ton. Od te množine pride na slovenske dežele 797.000 ton uvoza, a 351.000 ton izvoza, vkupe torej 1,148.000 ton obrata. — Brez Trsta bi torej bila Jugoslavija odrezana od svetovne trgovine.

8. **Carantanus,** Jugoslavija in njene meje. I. Koroška. Izdala in založila pisarna za zasedeno ozemlje v Ljubljani. 1919. — 64 strani in 1 zemljevid. — Pisatelj podaja najprej zgodovinski pregled, potem zasleduje in ugotavlja današnjo slovensko-nemško jezikovno mejo na Koroškem in se bavi z vprašanjem deljivosti Koroške po narodnih odnošajih ter pretresa štiri uzorce, po katerih naj bi ustanovili meje med Slovenci in Nemci (str. 29). Važne so za narodnostne odnošaje razvidnice (str. 34—44), ki so sestavljene po avstrijskem uradnem štetju l. 1910, po katerem so ugotovili 251.212 Nemcev in 135.315 Slovencev, dočim je faktično 246.968 Nemecev in 141.559 Slovencev. Kako je konstruiralo uradno štetje nazadovanje Slovencev, kaže opis cerkvenih razmer (str. 50 nsl). Dočim so šteli l. 1861 še 124 slovenskih župnij, jih je dognalo avstrijsko uradno štetje l. 1910 samo še 111.

9. **Dr. Josip C. Oblak,** Koroška Slovenija. V Ljubljani, 1919. 52 strani. — Pisatelj se bavi najprej z vprašanjem, da-li je Koroška res nedeljiva celota, kakor so trdili nekateri. To misel odklanja Oblak, češ, da je prav germanizacija, katere ne tajimo, dokaz za deljivost dežele. Naravne meje, ki so zajezile germanizacijski naval, so Zilske planine in Sinja planina. — Dalje razmotriva o načrtih za minimalne zahteve od naše strani (str. 10—14). Najprej govori o nemških načrtih, potem sledi: »Celovška kotlina in mirovna konferenca«; dalje »Gorenja in spodnja Koroška: Celovec - Beljak« in nazadnje »Slovenski Rož«.

10. **La Carinthie.** Développement historique des frontières germano - slovènes. Lioubliana, 1919. — 17 strani. — Pisatelj raziskuje zgodovinski razvoj in nastoj nemško-slovenskih meja. Ker so se ustalile po upravnem postopanju

na umeten način še-le v novejši dobi, vedno na škodo slovenskega življa, se opira uspešno na pisatelje zadnjega stoletja: Jarnika (1826), Petza (1844), Haina (1846), Hermanitza (ok. 1850), Czoerniga (1851, odn. 1857), Kozlerja (1864) in na razmere v župnijah (1848, 1870, 1910). —

11. **La Carinthie.** Lioubliana, 1919. — 4°. 38 strani. — Na čelu geografičen obris, potem zgodovinski pregled. Na to opozarja pisatelj na slovstveno solidarnost med koroškimi in ostalimi Slovenci ter ugotavlja, da je prešinila jugoslovanska ideja tudi Koroško, posebno v zadnjih letih. Na to omenja potek borbe med slovenstvom in germanstvom in kaže sredstva, s katerimi je državna uprava delala, da raznarodi slovenske kraje. Dalje opisuje, kako se je ustalila na Koroškem jugoslovanska ideja med vojno in kritikuje uradno štetje v bivši Avstriji. Našteli so l. 1910: 304.287 Nemcev a le 82.212 Slovencev, dočim je bilo l. 1851 na Koroškem 223.489 Nemcev in 96.746 Slovencev, l. 1880 pa 241.785 Nemcev in 102.252 Slovencev. Tako bi torej imeli Nemci l. 1910 25·85 odst. prirastka, a Slovenci bi nazadovali za 19·59 odst. od 1880—1910. —

12. **Celovec (Klagenfurth).** Lioubliana 1919. 4°. 8 strani. — Jugoslavija zahteva Celovec za-se, ker nedvomno sodi v njeno območje; kajti 1. mesto leži na slovenskem ozemlju; 2. je gospodarsko središče Slovencev po naravi; 3. je geografsko središče celovške kotline; 4. s stališča mednarodnega prometa mora biti prisojen Jugoslaviji, kakor ji sodi zgodovinsko in politično.

13. **Sphère économique Celovec - Maribor** (Klagenfurth - Marburg). Lioubliana 1919. 4°. 7 strani. — Izvaja: Koroška ni bila nikdar gospodarska enota, še je bila upravno le eno kronovina. Labodska dolina gravitira proti Štajerski, severno-zapadni del tvori svoje gospodarsko središče, kotlina St. Vid-Feldkirchen se naslanja na Štajer, južna Koroška (Celovec-Beljak) ima v Celovcu svoje gospodarsko središče. — Drugače Maribor. Dočim teži vsa severna Štajerska v Gradec, je za južno Štajersko Maribor naravno sredotočje. Priseljevanje v Maribor se vrši skoraj samo iz Jugoslavije, istotako se aprovizionira Maribor malone izključno iz Jugoslavije; vsa industrija se opira v Mariboru samo na potrebščine Jugoslavije in trgovstvo slovenskega Štajerja je koncentrirano v Mariboru; torej Celovec in Maribor Jugoslaviji. M.

Murko, Matthias, Josef Konstantin Jireček (1854 bis 1918). V Oesterreich. Zeitschrift für Geschichte. Unter Mitwirkung von Fachgenossen herausgegeben von Wilhelm Bauer. Wien, Seidl & Sohn. I. Jahrgang. Heft 7—8. (str. 537—597).

L. 1918 je preminul na Dunaju vseuč. prof. J. K. Jireček, star 64 let. Naš rojak, vseuč. prof. M. Murko mu je napisal posmrtnico, ki bi se smela imenovati življenjepis. Jireček je bil na Dunaju rojen Čeh, njegovo znanstveno težišče pa je bilo pri Jugoslovanih, posebej pri Bolgarih, katerih zemljo, zgodovino, gospodarske odnošaje in politiko je poznal, kot nihče drugi. Bil je fenomenalen talent, a preživel je svoja mlada leta tudi v stiku s tako odličnimi znanstveniki in odličnimi krogi, da se je njegova nadarjenost tudi mogla razvijati na izjemen način. Že kot 16letnik je zastavil z resnim znanstvenim delom — pri Jugoslovanih poslal je Daničiću prepis starosrbske prerokbe Lazarevića. V 17. letu svoje dobe je priobčeval v Časopisu musea království českého pregled slovanskega slovstva, v 18. letu je spisal prvo bibliografijo novejšega bolgarskega slovstva (1806—1870) in komaj 22 let star je dal na svetlo »Zgodovino Bolgarov« (1876); kritika jo je ocenila kot izvrstno delo — in tega ni nadomestilo

do danes še nobeno drugo. Še kot dijak — vseučiliške študije je delal v Pragi 1872—1875 — je potoval po jugoslovanski zemlji, posebno (1874) po Srbiji in Hrvaški. Leta 1877. se je Jireček habilitiral na praški univerzi za geografijo in zgodovino južnoiztočne Evrope. Na tem ozemlju je vobče ostal kot specijalist svoje žive dni.

Leta 1879. so ga poklicali v Bolgarijo kot prvega sekcijskega načelnika v ministerstvu za narodno prosveto; 1881—1882 je bil celo voditelj tega ministrstva. 1883—1884 je bil ravnatelj narodne javne knjižnice in muzeja. Ves čas svojega bivanja v Bolgariji je pridno delal in spisal deset večjih razprav.

Leta 1884. je bil imenovan za profesorja splošne zgodovine na praški univerzi. Pustil je Bolgarijo in šel v Prago. A tudi tu ni našel obljubljene dežele za učenjake; prišel je, kakor pravi sam, »iz bolgarskega kaosa v češki«. Vendar je pa imelo znanstveno slovstvo bogate doneske iz njegovega peresa v tej praški dobi. Od todi je hodil ponovno po Dalmaciji in naših jugoslovanskih krajih sploh — a tudi v Bolgariji je potoval. Dvanajst večjih del in nešteto važnih člankov imamo iz te dobe.

Leta 1893. je prišel na Dunaj kot profesor za slovansko filologijo in starožitnosti. Tu je razvil živahno literarno delovanje. Posebno važna je velika razprava »Staat und Gesellschaft im mittelalterlichen Serbien«, ki jo je priobčil v »Denkschriften der kais. Akademie d. Wissenschaften« 1912 in 1914. Murko sledi vsemu literarnemu razvoju, poroča o podbudah in vzrokih, zaradi katerih so nastali razni spisi, podaja kratko vsebino in oceno, označuje njihov pomen, uspeh in obliko. Skratka: ta posmrtnica velikemu učenjaku je slovstven umotvor svoje vrste, pisan mirno in kritično a tudi tako interesantno, da se čita, kakor kak leposlovni spis. — Ker ima za Jugoslovane toliko zanimivega gradiva, opremljenega z znanstvenimi in kritičnimi opazkami, je toplo priporočati, da bi se naši rojaki podrobno seznanili ž njim; ako se okleneio Murka. imajo izvrstnega voditelja. *M.*

Schlitter, Hans. Versäumte Gelegenheiten. Die oktroierte Verfassung vom 4. März 1849. Ein Beitrag zu ihrer Geschichte. Zürich, Leipzig, Wien, 1920. (Amalthea - Bücherei, 9. Bd.) 8⁰. 227 str. Cena Mk 9·50.

Knjiga spoznanja in pripoznanja. Pisatelj, sekc. načelnik, ravnatelj dvornega in državnega arhiva na Dunaju obsoja, oprt na dosedaj nedostopne akte centralizujočo in germanizujočo politiko avstrijskih vlad od l. 1848. dalje.

Kot vodilno načelo je priznal cesar Franc Jožef I. enakopravnost vseh narodov v državi; odtodi geslo: Viribus unitis. — To je bilo izrečeno že v mislih manfesta z dné 2. decembra, 1848. Sevé, ta manifest je zagledal beli dan pod pritiskom revolucije: narodi so zahtevali konštitucijo. Stadion, Bach in Bruck so hoteli, da bodi ta liberalna in enotna. A Metternich je zelo vplival na itak dovolj aristokratsko čutečega Schwarzenberga, češ, da je zabraniti razpad Avstrije samo na podlagi kneżove suverenitete; plemiči-posestniki da so najsigurnejša obrana zoper demokratski naval; samo plemiči so poklicani, da pridejo na vodilna mesta. Vendar je zmagala misel Stadionova, ki so ga imenovali »državnika srednjega stanu«. Zahteval je enakopravnost vseh deželnih jezikov v šoli, uradu in vsem javnem življenju. A pri posvetovanju so črtali po nasvetu Bruckovem besede »v šoli, uradu in javnem življenju«. To je bilo za cislitvansko. V ogrskih deželah so pa pustili nekoliko strožja določila v prilog nemadjarskim narodnostim; izrecno je poudarjalo besedilo

»enakopravnost vseh narodnostij in deželnih jezikov v vseh odnošajih javnega in državljanskega življenja«. A to je bilo samo zato, da so ložje zakrinkali dejstvo, da je odpravljena stara ogrska ustava. Kajti vlada je računala tako: narodnosti se bodo brzdale med seboj, za red bo pa jamčilo vojaštvo. A zgodilo se je narobe. Ogrski Slovani in Romani so se zbali germanizacije — in to jih je potisnilo v madjarske vrste; celo Nemci so se jim pridružili. S tem da je obetala vlada kmetom zboljšanje njihovega socijalnega stališča, ni opravila prav nič; Oger ne zna biti demokrat, ker mu brani njegov izraziti narodni ponos, da bi bil podrejen komu drugemu, kakor kralju.

Dvigali so se glasovi zoper ustavo, ki jo je delala vlada; n. pr. nadvojvoda Ivan, ki je rekel, da ne bi prišel do konca tisti, ki bi hotel germanizovati: kronovine naj bodo samostojne. A vse zastonj. »Die Österreicher deutscher Zunge waren es, die von ungestillter Herrschsucht gepackt, den entscheidenden Einfluß auf die Verschmelzungspolitik geübt haben« (str. 66). Ministerstvo je zahtevalo vstop celokupne monarhije v nemško zvezo (Deutscher Bund), da bi ustvarilo iz nenemških kronovin same kolonije velike Nemčije in tako omogočilo njihovo popolno ponemčenje. Windischgraetz je predlagal v neki prejšnji spomenici iz l. 1849. cesarju zvezo vseh vladarjev, najtesnejši sporazum pa med Avstrijo in Rusijo kot učinkovito sredstvo zoper »strup revolucije«. A kmalu je izjavil, da je zašel po napačnih podmenah na nepravo pot. Usiljeno ustavo so ukinili in na njeno mesto so stopila »Načela za organični ustroj v kronovinah avstrijskega cesarstva«: ministerski absolutizem se je umaknil absolutizmu krone, ki je stala pod vplivom državnega zbora.

Kdo bi tajil, da je imela pri tem cincanju velik vpliv revolucija? Državniki so hoteli izrabiti vsako sredstvo, da obvarujejo državo v bodoče takih udarcev. Napačno pa je bilo, da niso izrabili ugodne prilike, da bi preustrojili Avstrijo v zgodovinskem okviru a v federativnem smislu. Ta rešitev se jim je usiljevala. A trmasto so delali zoper zakone naravnega razvoja in ustvarili centralizem, ki ni upošteval svojstev posameznih narodov. Zakopani so ostali zakladi političnih, gospodarskih in kulturnih sil avstrijskih narodov; tedaj bi bila zlahka nastala »zveza narodov«, v kateri bi bili lahko zastopani tudi Romuni, Bolgari in Srbi. Kako napačno so ravnali, je pokazal podor l. 1918. Ali si bodo merodajni činitelji kaj zapomnili od tega zgodovinskega nauka? *M.*

Zapiski.

† **Kipar Martin Bizjak.** V Ljubljani na Turjaškem trgu št. 2 je umrl 22. marca 1918 kipar Martin Bizjak. Pokopali so ga na pokopališču pri Sv. Križu 24. marca 1918. Pokojnik se je porodil 15. oktobra 1874 na Konjskem v bostanjski župniji na Dolenjskem kot sin četrtzemljaka Franca Bizjaka in Marije roj. Vesel. Podobarstva se je učil pri Stravsu v Cerknem na Goriškem, potem je delal dve leti pri podobarju Andreju Rovšku v Ljubljani, odkoder je vstopil kot izreden učenec kiparskega oddelka na obrtno šolo v Ljubljani. Odtod je odšel v Zagreb in sprejel službo pri izdelovavcih umetnega pohištva Bestelbnerju in Bothe-Ermannu. Iz Zagreba se je povrnil v Ljubljano in vstopil v službo pri kamno-

seku Feliksu Tomanu, kjer je delal več let. Od Tomana je odšel za eno leto v Ameriko. Po povratku je delal na svojo roko. Nekaj časa je bil pri podobarju Cibru v Novem mestu. V Ljubljani je zadnja leta stanoval pri mizarju Zupanu v Rožnih ulicah, naposled na Turjaškem trgu št. 2, kjer je tudi umrl. Že 15 let pred svojo smrtjo je kri bruhal in sušica mu je po dolgoletnem boju pretrgala nit življenja. V mrliški knjigi pa čitaš, da je njegovo smrt provzročila srčna kap.

Rajnik je v svojem življenju mnogo pretrpel. Od mladosti se je boril z uboštvom in bolehnostjo. Ta okolnost je pritisnila pečat njegovemu značaju. Živel je bolj sam zase, do tovarišev je bil redkobeseden, pogostoma trmast in oduren; redkokdaj se mu je lice razvedrilo.

Delal je rad, toda zadnja leta mu je dela primanjkovalo.

Izmed njegovih samostojnih del sta najlepša angela iz kararskega marmorja v uršulinski cerkvi v Škofji Loki, ki krasita veliki oltar. (1904).

Dalje je napravil sv. Antona iz peščenca za župno cerkev na Kopanju; za idrijsko realko je modeliral Vegov spomenik; za župno cerkev v Vodicah dva angela; za župno cerkev sv. Petra v Ljubljani je modeliral in pasiral dva keruba. Za deželni dvorec v Ljubljani je izdelal po modelih neke dunajske tvrdke kipe; za župno cerkev v Starem trgu pri Ložu je dovršil po modelih Ivana Pengova dva angela in po modelih Ivana Zajca kipe iz peščenca za dva stranska oltarja frančiškanske cerkve v Novem mestu. Na ljubljanskem pokopališču Sv. križa lepša njegov relief: Dobri pastir nagrobnik župnika Franca Jarca in kip nagrobnik Parklja. ***V. Steska.***

Slovenska pravila bratovščine Marijinega Darovanja v Komendi na Kranjskem iz l. 1660. Kn. šk. ordinarijat ljubljanski hrani 215 mm široko, 310 mm visoko listino, ki obsega slovenska pravila bratovščine Marijinega darovanja v Komendi iz l. 1660. Ta pravila so vsled svoje visoke starosti vredna, da se objavijo.

Listina šteje tri liste ali šest strani. Na hrbtu dekretalno zganjene listine, torej na šesti strani, je latinski naslov, kakor ga spodaj priobčujemo.

Praznik Marijinega darovanja so obhajali po nekaterih krajih katoliške cerkve že v 8. veku. Papež Sikst V. ga je l. 1585. zaukazal vsemu katoliškemu svetu.[1]) Obhaja se 21. novembra. Slovesno so ga včasih obhajali zlasti samostanski novinci, ker jih je praznik spominjal notranjega Bogu posvečenega življenja.[2])

Tudi bratovščina Marijinega Darovanja je bila precej razširjena. V Avstriji jo je jožefinska doba zatrla; pa tudi drugod je prenehala tako, da je celo Beringer v svoji knjigi o odpustkih[3]) nič več ne omenja.

L. 1660. je bila slovesno ustanovljena v Komendi, ki je bila kot župnija utelešena malteškemu redu. Ta red je še vedno patron komendske župnije. Tedaj je spisal vikar Jakob Wubitsch na petih papirnih straneh slovenska pravila.

---

[1]) Janez Volčič: življenje preblaž. D. Marije in sv. Jožefa, II, 47. — [2]) P. Gregor Reitlechner, Patrocinienbuch. 1901, 269. — [3]) Die Ablässe, ihr Wesen und ihr Gebrauch.

Ta pravila so jezikoslovno podobna pravilom bratovščine sv. Rešnjega Telesa na Homcu iz l. 1661., ki jih je l. 1914. obelodanil župnik Anton Mrkun.[4]) Ker so skoro istočasna, je mogoče, da jih je ena in ista oseba sestavila, kar je gotovo zanimiv pojav iz dobe literarne suše slovenske iz sredine 17. veka.

Naslov.

Indulgentiae plenariae Ex Brevi Pontificio transsumptae Tum Sano pro vivis quam pro defunctis confratribus et consororibus confraternitatis Sub Denominatione et Titulo Praesentationis B. M. Virg Praesentatae 15. Augusti, et eiusdem mensis 29. Ao etc 1660 publicatae.

Pravila:

Se osnani Vashi Lubesni inu Andohti, de to, kar je letukaj sazhetu pred ne katerim leitam, h' zhafty Gospudi Bogu inu Niegou isuolieni Materi Lubi Rofhi Diuizi MARIAE, skufi te Andohtnui Brate, inu Seftre, kateri so bili sapifsani de se leto naprei perth o, pred Vifhim Duhounmo Gosposko, inu sategu volio, so meli Papeshoui Suetost Gospud, Gospud Alexander ta sedmi tega Jemena (: koker ta praui Namestnik Boshy :) ta preshlatni Duhouny Shaz teh suetih odpuftkou (: nam vsem vbogim Greshnikam, koker tudi Greshnizam :) gori odperli, de bodeio Jemeli vfsi Bratie, inu Seftre sapifani v leto Nouo zhaftito Bratoufhno pod Jemenam inu Titlnam Offrouania Lube Diuize Mrae lete sdei vom doli Berozhe Suete odpuftkie. 1mo. Narpoprei, na ta dan, kadar se eden sapifne v leto Bratoufhno (kateri bode vene sufebne Noue Bukuy is Jemenam inu Primkam fhifsik samerkan :) inu se bode prou gruuol zhes suoie storiene grehe, inu spovedal, rauen tudi bo preyel to zartano Sveto Reshnie Tellu bode popolnima odpuftik sa dobil od vfeh suoyh greiou.

2 V glih vifhi na ta dan, kyer [illegible] kadar se bo Duffha od Tellefsa lozhila, inu kadar [illegible] se spouedat, inu obihavat, tudi od [illegible] JESVS, [illegible]

3 [illegible] Matere Boshie, lube Rofhe Diuize Mrae: [illegible] kadar se bodo med [illegible] se spovedali inu [illegible] Oltaryam [illegible] Kraliou, inu dobro [illegible] teh Firftou, koker tudi sa potreyme teh kezarieu, inu sa [illegible] Cerkuy toku bodo popolnima odpuftik od vfeh suoyh grehou sadobeli

4 Vezh tudi na [illegible] dan, [illegible] teh Prasnikih [illegible] Petra [illegible] 240 dni od vseh suoyh [illegible]

5 [illegible] Petra [5]), kadar [illegible]

6 Kadar [illegible] Brat ali Seftra [illegible] per Mafhi, Pridigi, vezhernazi, Lytaniah [illegible]

[4]) Carniola 1914, 96–98. — [5]) T. j. [illegible]

oli kadar bode kay V Bogo Jeme dal: inu te lakotne nasitil, sheine Napoyl: Nage oblekol: Jetnikie refhol: Bolnikie damu objeskal, Popotnikie gori vsel, inu te Vboge rad Jerperguuol: inu merlizhe pofhtenu pokopal: toku bode is leteh sa eno slehertinu iskafsanu dobru dellu 60. dni susebnu odpuftka dosegol.

7. Raunu toku vi Bratie, inu Sestre, kadar kuli bote Greshnikie posuorili: Naumetoune poduzhili: tem kyer zuiblaio prou pofuetuali: sa svoiga Blishniga isvelizhanie prosili: Te reshaliene potrofhtali: Kriuizo uolnu terpeli: Inu tem ker Vas reshalijo, radi odpustili: Imate palle 60. dni odpustka.

8. Rauno toku kadar bote Myr med sourafhnikih sturili, ali pak pomagali kregouze sprauiti: toko shepalle 60. dni odpustkou premete.

9. She vezh per eni vsa kuteri Precefsye, kyer bo SS. Reshnie Tellu Vprizho (:bodi nakuterim mefty ozhie:) ali pak kadar fe gre en Bolnik obhayat, de sashlifhi zahen tega suonza, de dergazhi ni, de bi toyfto sadershan bil, sprimiti, dele en ozha nash inu Ave Mrae sa tistigi bolnika moli. V glihi Vifhi 60 dni odpuftka preme.

10. Item kadar 5. Ozha nafhou 5 Aue Mray: sa dufhize teh mertuih Bratou inu Sester eden moli: kulikrat to sturi, tulikokrat 60. dni odpustka sadobo.

11. Kadar kuli en Brat, oli Sestra enega od greha oduerne, inu na praui pot tega isuelizhania perpelie. Toku yma 60. dni odpuftka.

12. Inu vselei kadar kuli enega moliti, inu kateri nafna teh 10. Sapuuidih oli Vfse to kar je h svelizhanio potreba na vuzhy, taifti 60. dni odpustka dasefhe. Inu karkuli en Brat oli Sestra na tem suetu dobriga bosturil, ta bode 60. dni vselej, nu nimer od tegori poftauliene Pokure odpuftka pteyel, rauno toku tudi od tega kar mu ie Buh namenil, sa Niegovih grehou volio na tem suetu, olipak vizah terpeti, se mo vse odpusti, na Bofhyem mesty.

Inu leta Frayat, inu leti sdei Jemenuuany s: odpuftky, Jmaio tukai na vezhne zhafe oftati, tem kyer so sdei sapifani, inu tem kyer v prihodnih zhafsih noter ftopyo.

She vfelei vezh rauen tega se Vashi Lubezni inu Andohti na fnanie da, deie tudi posebei dan od Nyeh Papeshoue suetusti vsazhetki vrednu Jemenuuaniga Gospuda, Gospuda Alexandra tega fedmiga odpuftik, nikar le sate shiue, temuzh tudi sa te mertue Brate inu Sestre te zhaftite Noue S. Bratoufhne pod Jemenam, oli Titlnam Offruauania te isvoliene Matere Bofhie Lube Roshe Diuize Mrae, kadar kuli se bodo Mafhe (:srauen drusih andohtliuih zerkounih opraiul, inu Ceremony.) oprauliale. Koker na vfeh vernih Dufhiz dan, inu ofsem zelih dni sendrugim: vglihi vishi tudi ob vseh Pondelcih zeiliga leita: skusi katerega kulili prauiga Mashnika bode sa eno Dufhizo eniga Brata, oli Sestre per tem is veliko Frayatio obdanim Altaryam te zhaftite S: Bratoufhne offruania, lubi Diuize Mrae: se s: Mafha brala, toku Debi glih rauno tayfti Dufhizi 100.000 leit billu namenienu vizah terpeti, toku bo fdaizi, inu prezai ispeliana inu vonkaj vfsigniana is tega velziga Martra, inu terplenia teh viz, ter perpeliana h vezhnimo shiulieno Nebeshkiga kralieftua. Kamar Nam pomagai Buh Ozha, Syn, inu S: Duh: Skufi profhnio, inu veliku sathluthenie lube Roshe Diuizi Mrae priti. Amen.

Anno a partu Virginis Deiparae 1660. die vero Mensis Augusti 15. acceptae, et praesentatae sunt Jndulgentiae, et incorporatio Confraternitatis B: M: V: pro altari erecto sub titulo Praesentationis in honorem dictae solemnitatis, in Ecclesia Parochiali Commendae ad Stum Petrum sub SSmo D: Dno Alexandro Papa 7mo et Augmo Imperatore Leopoldo, exiftente Ordinario Excellmo Dno: Dno: Comite Wilhelmo Leopoldo a Reyenstain, et Tat enbach, magno priore, ac Comendatore loci etc. etc. Quam incorporationem, una cum Indulgentiis ex superiorum facultate ego infra scriptus omnium primo in dedicatione templi dicti loci (:quum anniuatim celebratur:) proxima dominica post festum S. Bartholomaei Ao etc 1660 publicavi.

In cuius fidem manu propria subscripsi, et sigillo afsueto muniui. Actum in Comenda ad Stum Petrum 29. Augusti Ao etc 1660.

L. S. Jacobus Wubitsch
Vicarius curatus
dicti loci m. pr.

Novič je bila bratovščina potrjena od papeža Klemena XII. 16. novembra 1730. Na pergamentni listini*) (44 × 34 cm) je pripisal gorenjski arhidijakon in mengeški župnik Janez Andrej pl. Flachenfeldt opombo:

Gorenjski arhidijakonski urad dovoljuje, da se smo zgoraj omenjena bratovščina Darovanja M. B. Marije, že prej ustanovljena, dalje objavljati: obenem določujemo, da bodi praznik Darovanja glavni praznik bratovščine, za štiri kvatrne čase pa drugotni prazniki Svečnica, Marijino Oznanjenje, Vnebovzetje in Brezmadežno spočetje omenjene velike Matere. To potrjujemo v Mengšu v gorenjskem arhidijakonskem uradu dne 15. januarja 1731.

Listina se glasi:

Clemens. PP. XII.

AD PERPETVAM REI MEMORIAM. Cum sicut accepimus, in Ecclesia Parochiali Sancti Petri Commendae eiusdem Sancti Petri nunch Aquyleiensis Dioecesis a parte imperii una pia et devota utriusque Sexus christifidelium Confraternitas Sub titulo Praesentationis Beatae Mariae Virginis Immaculatae (non tamen pro hominibus unius Specialis artis) canonice erecta seu erigenda existat, cuius Confratres et Consorores quamplurima pietatis et charitatis opera exercere consueverunt seu iubentur. Nos ut Confraternitas huiusmodi maiora in dies suscipiat incrementa, de omnipotentis Dei misericordia ac Beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius auctoritate confisi, omnibus utriusque Sexus christifidelibus, qui dictam Confraternitatem in posterum ingredientur die primo eorum ingressus Si vere poenitentes et confessi SSmum Eucharistiae Sacramentum Sumpserint plenariam: Ac tam descriptis quam pro tempore describendis in dicta Confraternitate Confratribus et Consororibus in cuiuslibet eorum mortis articulo si vere quoque poenitentes et confessi ac Sacra Communione refecti vel quatenus id facere nequiverint Saltem contriti nomen Jesu ore si potuerint Sin minus corde devote invocaverint etiam plenariam: nec non eisdem nunc et pro tempore existentibus dictae Confraternitatis Confratribus et Consororibus vere etiam poenitentibus et confessis ac Sacra Communione refecti qui praefatae Confraternitatis Ecclesiam Seu Capellam vel oratorium Die festo principali dictae Confraternitatis per eosdem Confratres semel tantum eligendo et ab ordinario approbando a primis vesperis usque ad occasum Solis Diei huiusmodi singulis annis devote visitaverint et ibi pro christianorum Principum concordia haeresum extirpatione ac Sanctae Matris Ecclesiae exaltatione pias ad Deum preces effuderint, plenariam similiter omnium peccatorum Suorum Indulgentiam et remissionem misericorditer in Domino concedimus. Insuper dictis Confratribus et Consororibus vere pariter poenitentibus et confessis ac Sacra Communione refectis Ecclesiam seu Cap-

*) Kn. šk. ordin. arh. ljubljanski.

pellam vel oratorium huiusmodi in quatuor aliis anni feriatis vel non feriatis seu Dominicis diebus per memoratos Confratres semel tantum etiam eligendis et ab eodem ordinario approbandis ut supra visitantibus et ibidem orantibus quo die praedictorum id egerint septem annos et totidem quadragenas: quoties vero missis et aliis divinis officiis in Ecclesia seu Cappella vel oratorio huiusmodi pro tempore celebrandis et recitandis seu congregationibus publicis vel privatis eiusdem Confraternitatis ubivis faciendis interfuerint aut pauperes hospitio susceperint vel pacem inter Inimicos composuerint seu componi fecerint vel procuraverint nec non etiam qui corpora defunctorum tam Confratrum et Consororum huiusmodi quam aliorum ad sepulturam associaverint aut quascumque processiones de licentia ordinarii faciendas SSmumque Eucharistiae Sacramentum tam in processionibus quam cum ad Infirmos aut alias ubicumque et qu modocumque pro tempore deferetur, comitati fuerint vel si impediti Campanae ad id signo dato semel orationem Dominicam et salutationem Angelicam dixerint aut etiam quinquies orationem et salutationem easdem pro animabus defunctorum Confratrum et Consororum huiusmodi recitaverint aut Devium aliquem ad viam Salutis redurerint, et ignorantes praecepta Dei et ea quae ad salutem sunt, docuerint aut quodcumque aliud pietatis vel charitatis opus exercuerint toties pro quolibet praedictorum operum exercitio sexaginta dies de iniunctis eis seu alias quomodolibet debitis poenitentiis in forma Ecclesiae consueta relaxamus: Praesentibus perpetuis futuris temporibus volituris: Volumus autem, ut si alias dictis Confratribus et Consororibus praemissa peragentibus aliqua alia Indulgentia perpetuo vel ad tempus nondum elapsum duratura concessa fuerit, illa revocata sit, prout per praesentes auctoritate Aplica reuocamus, utque si dicta Confraternitas alicui Archiconfraternitati aggregata iam sit vel in posterum aggregetur, aut quavis alia ratione uniatur vel etiam quomodolibet instituatur priores et quaevis aliae literae Apostolicae illis nullcatenus suffragentur sed ex tunc eo ipso nullae sint. Datum Romae apud Sctam Mariam Maiorem sub Annulo Piscatoris Die XVI Novembris MDCCXXX Pontificatus Nostri Anno Primo.

Cardinalis Oliverius m. p.

Arhidijakonov pristavek:

Supradicta pia Confraternitas B. V. Mariae Praesentatae, iam pridem erecta laudabilis Confraternitas, ut ulterius publicari valeat, facultas ex officio Arhidli Superioris Carnioliae impertitur, festum Praesentatae pro principali festo, festum purificationis vero, sicut et Annunciationis, Assumptionis et Conceptionis Supradictae Magnae Matris pro aliis anni quatuor temporibus determinando et specificando. In quorum fidem actum Monspurgi ex offo Archidli Superioris Carnioliae die 15a Jan. 1731. Joacs Andreas a Flachenfeldt, Archiparochus loci et Carnioliae Superioris Archidiaconus m. p.

L. S. *Viktor Steska.*

Društveni vestnik.

Občni zbor »Muzejskega društva za Slovenijo« se je vršil dne 29. aprila 1919 v prostorih deželnega muzeja. Ker ni bil ob 16. uri sklepčen, je otvoril predsednik muzejski ravnatelj prof. dr. Jos. Mantuani v smislu § 14 društvenih pravil po preteku pol ure nov občni zbor.

Predsednik je pozdravil udeležence in poročal, da stopi odbor Muzejskega društva pred društvenike in javnost, da jim poroča o svojih stremljenjih in uspehih, o težavah in ukrepih, o društvenem premoženju, o načrtih in smereh.

Težo dobe, v kateri smo preživeli leto 1918., je občutilo tudi naše društvo, a je vztrajalo na kulturnem braniku častno, neupognjeno.

Glavno je pač gmotno stanje društva; isto se ne more imenovati ugodno, vsled izostalih podpor in velikega podraženja tiskarskih stroškov. Ozrli smo se po novih virih. Edino, kar se nam je posrečilo, je bila naročba inseratov od strani naših denarnih zavodov: Mestne hranilnice ljubljanske, Kmetske posojilnice za ljubljansko okolico, Ljudske posojilnice; tem sta se pridružili pozneje še Jadranska in Ilirska banka v Ljubljani.

Odločujoča zadeva je sedaj nova orijentacija. Za razmerami, ki jih ustvarja naša doba, ne smemo zaostati, a tudi prenagliti se ne smemo kot resni ljudje in znanstveno društvo, ki ne smemo podleči efemernim, če tudi še tako sugestivnim geslom.

Kot »Kranjci« nimamo več obstanka, ker »Kranjske« ni več. S tega vidika bo uravnati nadaljno postopanje. Treba bo pa dela, da dvignemo sebe in domovino na tako stopinjo kulture, da se bomo mogli kosati z drugimi narodi. O tem bo uglednemu občnemu zboru danes sklepati. Ti sklepi naj bodo taki, da se nam jih ne bo kesati nikdar, ampak da bomo mogli smatrati ta dan kot dan preporoda našega društva, nam v prid, domovini na korist in ugled.

Leto 1918. zaključuje s 359 člani; smrt nam jih je pobrala 10, ti so: gimn. prof. Lud. Lederhas, monsig. dr. Evg. Lampe, duh. svetnik župnik Janez Mervec, revid. juž. žel. in preglednik računov našega društva Fr. Podkrajšek, župnik Ivan Prijatelj, prof. Fr. Rebol, prof. Kajetan Stranetzky, P. Stan. Škrabec, min. svetnik in dopisujoči član M. Wretschko in dež. sod. svet. Karol Zotman. Blag in časten jim spomin v društvu!

Izstopilo je 10 članov, v našem društvu redka prikazen, ki jo je pripisovati nedvomno razmeram. Med letom je pristopilo 34 novih članov, ki so izjednačili s presežkom delovanje neusmiljene smrti in vojnih razmer.

Predsednik se zahvaljuje domači publicistiki in vsem činiteljem, ki so pripomogli do obstanka in razvitka društva.

Tajnik dež. sod. svetnik Bulovec prečita zapisnik zadnjega občnega zbora in poroča, da je imel odbor v preteklem letu 4 odborove seje, sprejel 80 in odposlal 78 dopisov. Zanimiva je razdelitev članov po posameznih stanovih sledeča: duhovniki 80, vseuč. in srednješolski prof. 69, sodni in upravni uradniki 48, posestniki 15, odvetniški stan 15; srednje šole 11; okrajne učit. knjižnice 10, trgovci 10, bančni in zaseb. uradniki 9; razne knjižnice 9; samostani in redovi 9, učitelji 9; zasebniki 8; žene 8, inženirji 7; ljudske šole 7; notarji 7; tiskarji in knjigarji 6; zdravniki 6; častniki 6, lekarnarji 3; tovarnarji 3; vseuč.

dijaki 3; gozdarja 2; narodni društvi 2; živinozdravnika 2; mešč. šola 1; obrtnik 1; skupaj 359. Naročniki po knjigarnah 3, skupaj torej 362.

Iz tega pregleda je razvidno, da vzdržujeta naše društvo pred vsem duhovniški in uradniški stan, ki sta mu duševna, ne pa gmotna podpora, izvzemši njihovo članarino. Pogrešamo pred vsem trgovski in obrtni stan, ki bi nudila za razvoj slovenskemu znanstvu tudi gmotna sredstva. Res, naše glasilo je znanstveno, toda urejevano je vedno tako, da so uvrščeni med specijelno strokovne tudi splošno zanimivi članki in zapiski, ki so vsakemu razumniku dostopni. Naše glasilo nudi zgodovinsko in prirodopisno vsebino. Ako se dvigne število stalnih udov, bo moglo razviti društvo večjo delavnost.

Ker je blagajnik prof. dr. Gvidon Sajovic vsled bolezni zadržan, poda njegovo poročilo tajnik.

Gmotno stanje društva ni ugodno, vendar tudi ne obupljivo. V poslovnem letu je bilo skupno 9969 K prometa, ki se razdeli na dohodke 5370 K 48 v in na izdatke 4598 K 52 v. Mnogo neprilik povzroča neredno plačevanje članarine, pri vladajoči draginji pa tudi še nepotrebnih stroškov; za to naj bi člani po možnosti plačevali članarino vsako leto v prvem četrtletju ali vsaj v prvi polovici leta, da se zaključi vsak letnik glasila s solarnim letom.

I. Računski sklep za leto 1918 po stanju z dne 31. decembra 1918.

A. Dohodki.

1. Prenos iz leta 1917		K 301·50
2. Udnina		» 1452·—
3. Deželna podpora		» 2000·—
3. Podpore v inserat. in svrhe in druge		» 1471·—
5. Prodaja društv. publik:		
a) stari letn. in posebni odtisi:	105·67	
b) Naše ujede	31·10	» 136·77
6. Obresti Mestne in pošt. hranilnice		» 9·21
Skupaj:		K 5370·48

B. Izdatki.

1. Tiskarski stroški	K 3348·—
2. Podobe	» 281·50
3. Uredn. in pisat. nagrade 1918	» 620·80
4. Ekspedicija	» 92·—
5. Sluga	» 105·—
6. Mali izdatki tajnikovi	» 28·09
7. Izredni izdatki	» 123·13
Skupaj:	K 4598·52

Ker je izostalo več podpornih prispevkov (1800 K) nismo dosegli v proračun vstavljenega zneska.

Dohodki. Razveseljivo so se pomnožila darila, tako so vzlasti darovali po 100 K gospa Lia pl. Gorupova, veletrgovec A. Jakil in župnik Iv. Šašelj v Adlešičih, katerim bodi izrečena najtoplejša zahvala.

Izdatki niso dosegli proračunovega zneska; to je sicer navidezno razveseljivo dejstvo; imamo zaostanke, ki bodo obremenili proračun za leto 1919 sledeče: plačilo tiskarni 250 K, za 3. in 4. zvezek društvenega glasila ca 2200 K, dolžni znesek fondu »Flora Carniolica« ca 450 K, skupaj torej 2900 K.

Dohod	K 5370·48
Razhod	» 4598·52
ostane	K 771·96

Dne 31. decembra 1918 je znašal prebitek v društveni blagajni 771 K 96 v.

II. Društveno premoženje dne 31. decembra 1918.

Aktiva		Pasiva.	
Blagajniški preostanek naložen:		1. tisk. stroški iz l. 1918	K 786·40
1. v mestni hranilnici ljubljanski	K 133·31	2. dolg fondu »Flora Carniolica«	» 435·—
2 v poštni hranilnici	» 623·63	3. fond za Valvazorjevo spom. ploščo	» 43·—
3. v ročni blagajni	» 15·02		
skupaj	K 771·96	skupaj	K 1264·40

Koncem leta 1918. izkazuje društvo 492 K 44 vin. primanjkljaja (l. 1917. 2600 K 36 vin.); upoštevati pa je, da še nismo izdali 3. in 4. zvezka Carniole za l. 1918.

III. Sklad za znanstvena izdanja.

Sklad za izdajo dela »Flora carniolica« znaša 2038 K 52 vin. in je plodonosno naložen v Mestni hranilnici ljubljanski.

IV. Proračun za leto 1919.

Dohodki		Izdatki.	
a) Blagajniški preostanek iz l. 1918	K 771·96	*a)* Carniola 1918 (3/4) tisk	K 2500·—
b) Udnina	» 2500·—	*b)* Stari dolg v tiskarni	» 912·37
c) Izkupiček za »Naše ujede«	» 200·—	*c)* Dolg fondu »Flora carniolica«	» 435·—
d) za posam. publikacije	» 150·—	d) Upravni in izr. izdatki	» 200·—
e) Deželna in drž. podpora	» 2500·—	*e)* Glasnik 1919 (½, ¾) tisk. honorar	» 5200·—
f) Inseratne podpore	» 1500·—	*f)* Klišeji	» 300·—
		g) Fond za Valvazorjevo ploščo	» 43·—
skupaj	K 7621·96	skupaj	K 9590·37

Izdatki	K 9590·37
Dohodki	» 7621·96
Primanjkljaj	K 1968·41

Glasilo naj izide le na 16 tiskanih polah, to je, ako se oziramo na predlagano preosnovo, zgodovinski in prirodopisni del po 8 pol v dvojnatih zvezkih à 4 pole. Na ta način se zmanjšajo tiskarski, upravni in ekspeditni stroški. Seveda morajo iziti zategadelj vzporedni zvezki obeh delov obenem.

Nato se prečita izjava preglednika, gosp. župnika Iv. Vrhovnika, ki je dne 15. marca 1919 skontriral društveno blagajno in knjige, primerjal jih z računi in prilogami ter našel vse v najpopolnejšem redu, zato predlaga, da se društvenemu odboru in vestnemu blagajniku izreče zahvala in da absolutorij.

Za uredništvo društvenega glasila poroča predsednik prof. dr. Mantuani, da izide 3. in 4. zvezek meseca junija; gradiva je dovolj, a zadržki so v tiskarni.

Predsednik poroča dalje, da so razmere zahtevale novo orijentacijo društva, radi česar je moral odbor v svoji seji razmišljati, kako naj se pravila društva izpremene in določi ime društvu in glasilu.

Tajnik prečita osnutek novih društvenih pravil §§ 1 do 20 ter se prične debata k posameznim točkam.

K predlaganemu imenu društva »Muzejsko društvo za Slovenijo« meni gosp. vseuč. docent prof. dr. Fran Ilešič, da je izraz nekoliko preoster, in bi se nam znal očitati separatizem z ozirom na Hrvate in Srbe; manj politično bi bilo morda označenje »za Slovensko ozemlje«.

Predsednik ravnatelj prof. dr. Jos. Mantuani omenja, da je odbor te misli že upošteval in predlagal označenje »za Slovenijo« radi tega, ker znači ta izraz geografično lego in obseg slovenskih pokrajin za sedanje razmere in je ta izraz najkrajši; imeli bi v teh pokrajnah — Kranjsko, Koroško in Štajersko — le skupno glasilo; že obstoječi muzeji pri tem niso tangirani. Glasilo postane tako enotno in dobi torej tudi imé »Glasnik muzejskega društva za Slovenijo«. Pri glasovanju je bil predlog gosp. vlad. svetnika Šubica, da se pritrdi predlogu odbora glede imena društva in glasila, sprejet z večino glasov, v ostalem so se vsa pravila, kakor jih je odbor predložil, enoglasno sprejeta in odobrila.

V debati glede urejevanja društvenega glasila, katere so se udeležili gg. monsig. Steska, prof. Melik, dr. Žmavec, dr. Debevec, vladni svet. prof. Seidl, dež. sod. svetnik Bulovec in ravnatelj prof. dr. Mantuani, se je soglasno sprejelo načelo, da naj bodoči »Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo« obsega dva ločena dela: Zgodovinski del in Matematično prirodopisni del; glasilo je odločno slovensko, priobčujejo se seveda članki v slovanskih jezikih; uredništvo principijelno ne odklanja spisa v drugih jezikih, priobčevanje pa se prepusti uredništvu, ev. odločitvi prihodnjega občnega zbora, upoštevaje razmere, da se po možnosti članom ev. pridoda resumé v francoščini, ki ima isto mesto, kot slovanski jeziki; za sedaj se pa članki v nemščini principijelno ne priobčujejo.

Pri slučajnostih se sprejme najprej z odobravanjem predlog vlad. svetnika Seidla za varstvo prirode. (Glej izvajanje prirodopisni del društvenega glasila zvezek 1/2 1919.)

Na predlog notarja Hafnerja, ki je prejšnji predlog toplo podpiral s posameznimi vzgledi, da se ustanovi poseben odsek 10 gospodov, ki bi po svoji strokovni izobrazbi in izkušenosti v tej ali oni stroki radovoljno sodelovali, ozir. prevzeli tozadevne agende, so se z vzklikom izvolili v ta odsek gg. vlad. svetnik prof. v p. Ferdinand Seidl, šolski svetnik v p. Alfonz Pavlin, ravnatelj dr. Stanislav Bevk, višji šolski nadzornik dr. Leopold Poljanec, prof. dr. Gvidon Sajovic, višji fin. svetnik dr. Janko Ponebšek, odvetnik dr. Ivan Lovrenčič, velepos. Josip Marija Gorup pl. Slavinjski, notar Mate Hafner in višji zemljemerec Adolf pl. Gspan.

Po nasvetu ravnatelja prof. dr. Mantuanija se bode ustanovitev tega odseka osebno naznanila deželni vladi od društva s prošnjo, da naše društvo obvesti, kako stališče bode zavzela napram temu odseku in njega delovanju.

Nato se sprejmeta soglasno pismena predloga blagajnika prof. dr. S a j o v i c a, da *a)* se dovoli za slučaj potrebe začasno posojilo iz fonda »Flora carniolica« društveni blagajni do temeljnega zneska 250 K. Eventuelno posojilo bi se kot dolg obrestovalo in plačalo v treh letih, fondu bi pripadle na ta način večje obresti, društvu pa ne bi bilo treba za tiskarske stroške ostati na dolgu in ev. zamudne obresti plačati, ako ne bi preje došla deželna in državna podpora; *b)* se določi članarina na 10 K, ustanovnina na 300 K, naročnina za glasilo po knjigarnah na 18 K, posamezni zvezki vsakega dela na à 2 K 50 vin., dvojni 5 K, za »Naše ujede« v knjigarni Schwentner na 7 K, kolikor je še zaloge pri društvu (za člane, šole, lovce) na 4 K; izda se letos II. dela 1. snopič, da ne bo ležal mrtev kapital v že tiskanih polah.

Na predlog vlad. svetnika ravnatelja Š u b i c a se določi nagrada društvenemu slugi letno 150 K.

Na pismeni predlog odvetnika dr. S a b o t h y j a, naj društveno glasilo izide čim preje in potem pa redno izhaja, pojasni predsednik ravnatelj dr. Mantuani, da se bode to po možnosti redno in vestno izvrševalo, ker so le izredne vojne razmere povzročile zakasnitev.

Na predlog ravnatelja vit. G r a s s e l l i j a se prepusti določitev honorarja in uredniških nagrad, ki je umestno z ozirom na podraženje materijala, odboru.

Predsednik naznani, da je vsled preobilega dela v svojem poklicu želel izstopiti iz odbora prof. Josip B r e z n i k in da je voliti mesto umrlega revizorja P o d k r a j š e k a preglednik; na njegov predlog se po vzklicu izvolita odbornikom prof. dr. Janko Š l e b i n g e r in preglednikom rač. ravnatelj Henrik L i n d t n e r v Ljubljani.

Na priporočilno opozoritev muz. kustosa dr. M a l a, da se zavzame društvo za ohranitev spomenikov, zlasti onih, ki so za narodnost pred vojno važni, pojasni predsednik ravnatelj dr. M a n t u a n i, da je v društvenih pravilih § 2 lit. *č)* itak ta namen društva izrecno določen, da je tozadevni predlog tudi že deželni vladi SHS predložen, a da do sedaj še ni izšla nikaka konkretna ukrenitev.

Ker se ne stavi nobeno vprašanje ali predlog, povdarja sklepoma tajnik dež. sod. svetnik B u l o v e c v svojem imenu in po naročilu društvenega blagajnika, da oskrbuje društveni predsednik ravnatelj dr. M a n t u a n i s posebno vnemo in vestnostjo redno in vedno tudi več ali manj posle tajnika in blagajnika, da pospešuje s tem točno rešitev opravil in da se je zlasti mnogo uspešno trudil osebno za dosego začetkoma navedenih društvu došlih podpor; radi tega predlaga, da mu občni zbor izreče za to njegovo požrtvovalno delovanje v korist društva posebno priznanje in zahvalo.

Udeleženci so se pohvalno pridružili temu predlogu.

Anton Bulovec,
tč. tajnik

Za varstvo prirode. Prof. F e r d. S e i d l je stavil na občnem zboru »Muzejskega društva za Slovenijo« dne 28. aprila 1919 naslednji predlog za varstvo prirode:

Občni zbor Muzejskega društva za Kranjsko prosi slavno poverjeništvo kraljevine SHS za nauk in bogočastje, da vzame z vsemi sredstvi v zaščito ohranitev prirodnih spomenikov in ohranitev potrebnih prirodnin, in da zastopa svoje mnenje ob potrebi tudi v naučnem ministrstvu v Beogradu.

Varstvo prirode je postalo potrebno spričo nesmotrenega pustošenja in uničevanja že pred svetovno vojno. Neprimerno večjemu, naravnost skrajnemu ropanju je bila priroda izpostavljena med vojno. Te slabe razvade in zle posle dice, ki pretijo, da oropajo naše lepe krajine najznačilnejšega živalskega in rastlinskega nakita, je treba s trdno voljo in z vsemi sredstvi zajeziti in ustaviti. Naše gore, naši gozdovi, naše poljane naj ohranijo kolikor mogoče svoje prirodno lice in naj ne zamro v neme pokrajine! V to svrho predlagam za izvršitev gorenjega predloga to - le:

1. Lov četveronogate in pernate divjačine ter ribji lov naj se zavarujeta s strogimi postavami in odredbami; v posvetovanje o tem naj se povabijo vešči lovci. Potrebna je ta ukrenitev iz prirodnovarstvenega, važna iz gospodarskega stališča.

2. Zakon o varstvu ptic naj se dosledno izvaja in njega izvršitev nadzira; doslej smo ga imeli samo na papirju. V drugih državah (na Angleškem, v Švici, na Francoskem i. dr.) so ga strogo izvrševali.

3. Postavi naj se zakon za varstvo rastlin, kakor ga imajo že v drugih državah (n. pr. v Švici). Mnogokateri izletniki brezobzirno trgajo po cvetličnih livadah; pa še predno dospejo domov, pomečejo kar svežnje zvenelih cvetlic proč. Na ljubljanskem trgu lahko opazujemo kar jerbase cvetlic, izruvanih dostikrat s koreninami (med njimi redko Daphne blagayana, Daphne cneorum i. dr.), na gorenjskih postajah ponujajo kar šopke očnic (»planink« Leontopodium alpinum), ki so mnogokrat izruvane cele iz zemlje. Po naših Alpah nabirajo kar polne koše zdravilnih rastlin s korenikami in koreninami; tako so v Kamniških Alpah zatrli nekatere vrste lepih sviščev (Gentiana) že skoraj popolnoma; istotako alpsko možino (Eryngium alpinum). Ako bo šlo to skrunjenje prirode dalje, bodo naše krajine kmalu gole in neme.

4. Pri osuševalnih delih na Ljubljanskem barju naj se skuša ohraniti kolikor mogoče vsaj e d n a značilna parcela v njenem prirodnem bistvu.

Podpisani svetuje, da se povabijo k posvetovanju o tej ukrenitbi zlasti gg. šolski svetnik Alfonz P a v l i n, ravnatelj dr. B e v k, višji šolski nadzornik dr. L. P o l j a n e c in prof. dr. Gv. S a j o v i c, in stavi občnemu zboru ta svoj predlog da ga sprejme in izroči po deputaciji na pristojno oblast.

Predlog je bil soglasno sprejet.

Novi udje od 1. julija 1919 do 1. maja 1920.: Mat. A h a č i č, župnik, Leše na Gor. — Marica D e r ž a j, učiteljica, Ljubljana. — Dr. Simon D o l a r, prof., Kranj. — Ant. D r a g a n, strok. učitelj, Ljubljana. — Avg. G u z e l j, viš. gozdni komisar, Novo mesto. — Dr. Ludm. H a u p t m a n, univerz. prof., Ljubljana. — Ivan H u t t e r, tovarnar, Ljubljana. — Dr. R. K a r b a, lekarnar, Kamnik. — Franc K o c b e k, nadučitelj, Gornji Grad Štaj. — Mirko K o v a č, učitelj, Ljubljana. — Dr. Val. K r i s p e r, odvetnik, Ljubljana. — Dr. Jožef L i č a n, bogoslov. prof., Gorica. — Lud. M i k o l i č, učitelj, Ljubljana. — Dr. Fr. M o h o r i č, sodni svetnik, Ljubljana. — Leop. N a m o r š, strok. učitelj, Ljubljana. — Vinko N e d e l j k o, davčni nadupravitelj, Ljubljana. — Rafael O g r i n, žel. uradnik, Ljubljana. — Ivan P e r p a r, višji fin. svetnik, Ljubljana — Janko S a j o v i c, trgovec, Kranj. — Fran S i r c, trgovec, Kranj. — Marija T a v č a r, učiteljica, Ljubljana. — Joško V r a b i č, Lepanja njiva p. Mozirje. — Friderik Z i n s, zobozdravnik, Ljubljana. — Alojzij Ž e b r e, višji sodni

svetnik, Ljubljana. — Kr. drž. realka, Maribor. — Kr. realna gimnazija, Ptuj.

Umrli člani do 1. maja 1920: Avgust Waschte, meščanski učitelj v Trstu († 19. oktobra 1919), Ivan Plantan, notar v Ljubljani († 24. januarja 1920) in baron Oton Marija Apfaltrern, veleposestnik na Križu, bivši dež. odbornik († v Monakovem, 10. aprila 1920). — Časten jim bodi spomin v našem društvu.

Članom in sotrudnikom.

V smislu sklepa občnega zbora dné 29. aprila 1919 se je preosnovalo z društvom (glej poročilo o občnem zboru!) tudi naše glasilo. Namesto »Carniole« bodo prejemali društveniki odslej »Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo«, to pa v dveh delih (zgodovinski in prirodopisni del). Uredništvo prosi društvenike, da ga sprejemajo z isto naklonjenostjo, kakor so sprejemali »Carniolo«, sotrudnike pa, da ostanejo »Glasniku« tako zvesti, kakor so bili »Carnioli«.

Doživeli smo dobo trde preizkušnje. K obratnim težavam lanskega leta [illegible] je pridružilo pomanjkanje potrebnih snovi, povišanje tiskarskih mezd in vsled tega draginja vseh tiskarskih izdelkov. Muzejsko društvo ne more zmagovati [illegible] visokih zahtev. Člani plačujejo po 10 K članarine, a letnik »Glasnika« bi [illegible], ako bi mu dali obseg zadnje »Carniole«, 60 K. Društvo je bilo od nekdaj [illegible]ano na podporo javnih faktorjev, ker ni pridobitveno, ampak izključno [illegible]. In zadeva podpor ni še urejena. Tako sta si v nasprotju: želja dati [illegible] dostojni letnik glasila in pa blagajna.

Odbor je razmotrival o tej dilemi in se odločil konečno, da stori kar [illegible] in predloži članom zvezčič zgodovinskega dela, v kolikor to dopušča [illegible], samo da pokaže društvenikom dobro voljo, ki je pa brez moči nasproti vladajoči draginji.

Uredništvo bi dalo rado več, že zato, ker čaka več pisateljev na priobčitev svojih spisov; nekateri so jih zahtevali že nazaj. Za zgodovinski del [illegible] avtorjev kakor so dr. Bučar, dr. Kos, dr. Koštiál, L. Podlogar, V. [illegible] in dr. [illegible] — Uredništvo prirodoslovnega dela ima zelo aktualne članke in študije, katerih avtorji so prof. dr. P. S. Pavlović iz Beograda, prof. F. Seidl, [illegible] Dolšak, dr. Ponebšek, dr. L. Kuščer iz Zagreba, dr. Sajovic in A. Seliškar. Kakor hitro bomo nabrali zopet toliko denarja, bo izšel prirodopisni del [illegible] Glasnika.

Rokopise bomo priobčevali odslej — izvzemši slučaje posebne aktualnosti — [illegible], kakor nam bodo dohajali. Člane in sotrudnike pa prosimo potrpljenja. [illegible] sami, ampak z razmerami, katerih nismo niti ustvarili, niti zakrivili.

Uredništvo.

KAZALO. INDEX.

Kazalo	Index	Pag.
Posvetitev.	**Dédication.**	
Almae Matri Labacensi.		3
Razprave.	**Dissertations.**	
Kos dr. Fran, K zgodovini Gorice v srednjem veku.	Contributions à l' histoire de Gorice au moyen-âge.	4—20
Steklasa Ivan, Je-li bil Mokronog kdaj mesto?	— Est-ce que Mokronog autrefois était une vile?	20—24
Slovstvo.	**Cronique des livres.**	
Traversa dr. Eduard, Die friaulische Lehengerichtsbarkeit bis zur Unterdrückung des Patriarchates von Aquileia durch Venedig (1420). [M.]	— La cour féodale Frioulienne jusqu' à la suppression du patriarcat d' Aquileia par l' état de Venise (en 1420).	24
Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino. [M.]	— Revue pour la langue, litterature et histoire des Slovènes.	25—26
Acta comitialia regni Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae. Vol. II.—IV. [Fr. K.]	—	26
Monumenta Habsburgica regni Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae. Vol. I.—III. [Fr. K.]		26—27
Thallóczy-Barabás, A Frangepan család oklevéltára. Monumenta Hungariae historica, Diplomataria, vol. 38. [Fr. Komatar.]	—	27
Spomenica Goriških Slovencev. [M.]	— Mémoire des Slovènes de pays de Gorice.	27
Mémorandum présenté par les Slovènes du pays de Gorice au Conseil national de Ljubljana 1918. [M.]	—	27
Puc dr. Dinko, La province de Gorice une terre Yougoslave. [M.]		27—28
Kos dr. Milko, La formation historique des limites linguistiques italo-slovènes.	—	28
L' Istrie, terre Yougoslave. [M.]		28
Seidl Ferdinand, La ligne de partage des eaux au Carso, ligne de démarcation. [M.]	—	28

		Pag.
L' importance économique - politiqne de Trieste. [M.		28
Carantanus, Jugoslavija in njene meje. [M.]	— La Yougoslavie et ses frontières. —	28
Oblak dr. Jos. C., Koroška Slovenija. [M.]	— La Slovenie de la Carinthie.	28
La Carinthie, Developpement historique des frontières germano-slovènes. [M.]	—	28—29
La Carinthie. [M.]	—	29
Celovec (Klagenfurth). [M.]		29
Sphère économique Celovec-Maribor (Klagenfurth-Marburg). [M.]	—	29
Murko Mathias, Josef Konstantin Jireček (1854—1918). [M.]	— M. Jos. Constantin Jireček (professeur).	29—30
Schlitter Hans, Versäumte Gelegenheiten. Die oktroierte Verfassung vom 4. März, 1849. [M.]	— Des occasions, qu'on a laissé échapper. La constitution octroyée le 4. mars l'an 1849.	30—31
Zapiski.	**Mélanges.**	
Steska V., † Kipar Martin Bizjak.	— † Martin Bizjak, statuaire.	31—32
Steska V., Slovenska pravila bratovščine Marijinega Darovanja v Komendi pri Kamniku iz l. 1660.	— Les règles pour la confrérie de la présentation de la Vierge a Komenda près de Kamnik, composées en langue slovène l' an 1660.	32—36
Društveni vestnik.	**Cronique de la société.**	
Občni zbor Muzejskega društva za Slovenijo 1919.	— L' assemblée génerale de l' association du Musée de Slovenie.	37—41
Za varstvo prirode.	— En faveur de la sauvegarde de la nature.	41—42
Novi udje.	— Nouveaux sociétaires.	42—43
Članom in sotrudnikom.	— A nos sociétaires et collaborateurs.	43